

บทที่ 3

ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายกับกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประชาชนที่เป็นผู้บริโภคในทางละเมิด

แนวความคิดทั่วไปของกฎหมายคุ้มครองประชาชนนั้นเป็นผลจากการปฏิบัติอุตสาหกรรมทำให้สภาพตลาดเปลี่ยนแปลงไป เดิมการขายสินค้าจะเป็นการขายตรงระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภค การได้ตรวจดูสินค้าและการเจรจาต่อรองสามารถกระทำได้ดีทีเดียว แต่การผลิตสินค้าจำนวนมาก (Mass production) ขึ้น กฎหมายจึงต้องพัฒนาตามเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค¹

กฎหมายคุ้มครองสังคมหรือกฎหมายสังคมหรือที่บางท่านเรียกว่ากฎหมายมหาชนส่วนแพ่ง เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายความรับผิดชอบที่เกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย กฎหมายวัตถุอันตราย หรือกฎหมายแรงงาน เป็นกฎหมายที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นกฎหมายลูกผสม กล่าวคือ มีหลักกฎหมาย ไม่ว่าหลักกฎหมายเอกชน กฎหมายมหาชน กฎหมายปกครอง เข้ามาแทรกอยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐเข้าไปมีบทบาทแทรกแซงคุ้มครองประชาชนที่เสียเปรียบและอาจได้รับความเสียหายได้จากสินค้าต่าง ๆ

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค มีเนื้อหาระเกี่ยวกับความสัมพันธ์ตามกฎหมายระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภค โดยมีรัฐเป็นผู้บังคับการให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายโดยอาศัยมาตรการลงโทษทางอาญาเป็นบทบังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการบริโภคในสังคม²

ดังนั้น หากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ได้ก่อความเสียหายแก่ประชาชนทั่วไป มีปัญหาที่น่าขบคิดว่าหลักการเยียวยาคุ้มครองให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมไม่ว่าด้วยค่าสินไหมทดแทนก็ตามควรต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และสิ่งที่เป็อุปสรรคอย่างมากต่อกระบวนการให้ได้รับความคุ้มครองคือ การพิสูจน์ความเสียหาย ซึ่งหลักปัจจุบันทั่วไปยังคงใช้ หลัก “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 แต่เมื่อพิจารณาจากกฎหมายลักษณะ

¹ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), น.17.

² รายงานผลการวิจัย, “วิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคสารบัญญัติ”, ธันวาคม 2525, ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น. 2.

ละเมิดจะเห็นได้ว่ามีหลักข้อสันนิษฐานความผิดไว้ก่อน ตามมาตรา 422 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ยังคงช่วยได้อยู่บ้าง

การเปลี่ยนแปลงในกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคมีมากมายหลายเรื่อง และบางกรณีไม่เคยคาดหมายกันมาก่อนก็มี เช่น กฎหมายสัญญาแทนที่จะมีหลักเดียวเพื่อใช้กับทุกคนก็เริ่มมีหลายหลักโดยในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคหลักกฎหมายสัญญาผู้บริโภคก็เป็นอีกหลักหนึ่งแตกต่างจากสัญญาระหว่างบุคคลธรรมดา หรือในทางละเมิดก็กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจรับผิดชอบต่อผู้บริโภคมากขึ้น จนผลกลายเป็นการกลับหลักเดิมที่ว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง” มาเป็น “ผู้ขายต้องระวัง” (Let the seller beware)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภคแต่เดิมมาเป็นไปตามหลักกฎหมายแพ่ง (Private law) แต่ในการมุ่งคุ้มครองผู้บริโภคนั้นนอกจากจะมีการพัฒนาหลักในกฎหมายแพ่งให้เหมาะสม ยิ่งขึ้นแล้ว ได้มีการนำกฎหมายมหาชน (Public Law) มาใช้ด้วย เช่น การควบคุมการผลิต ฉลาก โฆษณา ฯลฯ รวมทั้งมาตรการควบคุมกันเอง (Self – regulation) ทั้งที่มีกฎหมายยอมรับและที่จัดทำกันเองโดยสมัครใจ เช่น สมาคมควบคุมการโฆษณา เป็นต้น

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงเป็นกฎหมายผสมหลายหลักกฎหมายทั้งกฎหมายแพ่ง กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายอาญา และกฎหมายมหาชน

1. ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายกับการคุ้มครองผู้บริโภคในทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย

จากผลการศึกษาความหมาย ประเภทและลักษณะของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในบทที่ 2 ผู้เขียนมีความเห็นว่า ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเป็นกลไกหนึ่งในอีกหลาย ๆ มาตรการที่มีบทบาทต่อการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นผู้บริโภคได้ โดยเฉพาะในแง่ของการลดภาระการพิสูจน์ตามที่กฎหมายได้สันนิษฐานไว้

ในบทที่ 3 นี้ ผู้เขียนจะได้นำเอาแนวคิดและผลจากการศึกษาในบทที่ 2 เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย มาพิจารณาว่า หลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์มาตรา 420 และข้อสันนิษฐานความรับผิดไว้ก่อนตามมาตรา 422 สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้เพียงใด หากไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคหรือคุ้มครองได้แต่ไม่เพียงพอ ควรนำเอาหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไปบัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะ หรือควรนำเอาหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายตามมาตรา 422 ไปใช้กับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะต่าง ๆ

เพื่อเป็นการแก้ไขข้อจำกัดของกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ ให้สามารถมีทางออกเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นผู้บริโภคได้ หรือควรออกกฎหมายกลาง เช่นกฎหมายว่าด้วยความรับผิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยและวิธีพิจารณาความเฉพาะจึงจะเหมาะสมกว่า

อีกทั้งจะได้ศึกษาถึงประเด็นการพิจารณาพิพากษาในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศทั้งระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรว่า ได้ใช้แนวทางการพิจารณาอย่างไร

หลักความรับผิดในทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เป็นแม่บทหลักคือ มาตรา 420 ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้ คือ

- (1) ต้องมีการกระทำรวมทั้งการงดเว้น
- (2) ต้องกระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
- (3) ต้องเกิดความเสียหายที่แน่นอน

เมื่อได้พิจารณาถึงกฎหมายลักษณะละเมิดของไทยตั้งแต่ มาตรา 420 ถึง มาตรา 437 จะพบว่า มีแนวคิดในการรับผิดละเมิดมีอยู่ 2 แนวทางหลัก คือ

(1) หลักความรับผิดตามแนวคิดทฤษฎีความผิด กล่าวคือ บุคคลต้องรับผิดต่อเมื่อการกระทำนั้นไปละเมิดต่อบุคคลอื่นเพราะความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ รับผิดเพราะขาดความระมัดระวังในการประพฤติ แนวคิดนี้เป็นหลักกฎหมายลักษณะละเมิดของไทย ปรากฏอยู่ในมาตรา 420 ซึ่งเป็นบททั่วไป และ

(2) หลักความรับผิดตามแนวคิดทฤษฎีรับภัย กล่าวคือ บุคคลจะต้องรับผิดแม้ไม่มีความจงใจหรือความประมาทเลินเล่อ และจะหลุดพ้นความรับผิดต่อเมื่อ ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดของผู้เสียหายหรือเหตุสุดวิสัย ซึ่งปรากฏหลักนี้อยู่ใน มาตรา 437 หรือในปัจจุบันที่มักจะเรียกว่าความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability)

ผู้เขียนเห็นว่า หลักความรับผิดตาม มาตรา 437 นี้เป็นกฎหมายสารบัญญัติและเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดทฤษฎีรับภัย และเป็นหลักกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นมาเป็นการเฉพาะเจาะจงว่าไม่จำเป็นต้องอาศัยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เพราะประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายจากการที่ถูกยานพาหนะที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลไปละเมิด ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายมาตรา 422 ที่เป็นข้อสันนิษฐานความรับผิดไว้ก่อน แต่ยังคงอาศัยหลักเกณฑ์ความรับผิดตามมาตรา 420 อยู่ เพียงแต่ไม่จำเป็นต้องนำสืบเรื่องความจงใจหรือความประมาทเลินเล่อเพื่อให้โยงไปเข้ากับพยานหลักฐานในเชิงของการผลักการพิจารณาพิพากษา

กล่าวคือ เมื่อกฎหมายได้สันนิษฐานไว้เป็นคุณแก่ฝ่ายใด ฝ่ายนั้นจะได้รับประโยชน์ เพราะความประมาทเลินเล่อจะถูกละสันนิษฐานว่ามีความผิดไว้ก่อนตามมาตรา 422 ทำให้ภาระการพิสูจน์จะเบาลง วิธีการบังคับใช้จะโยกใช้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 วงเล็บ (2) ซึ่งเป็นเรื่องของการยกเว้นหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” หากเข้าเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้

1.1 หลักเกณฑ์ความคุ้มครองตามมาตรา 420

ลักษณะละเมิดที่เป็นมูลหนี้ตามกฎหมายในประมวลแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบันนี้ แต่เดิมมาเกิดจากหลักความคิดต่างกัน ถ้าพิจารณาที่ตามประวัติที่มาของกฎหมายไม่ว่าของประเทศใด ๆ จะเห็นได้ว่าเรื่องละเมิดเป็นหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นก่อนลักษณะอื่นใดทั้งหมด

ความเกี่ยวพันของมนุษย์ในสมัยโบราณมีขีดขั้นตั้งไว้ แต่ที่จะมิให้ล่วงเกินประทุษร้ายต่อกันในเนื้อตัวร่างกายหรือทรัพย์สิน เมื่อใครฝ่าฝืนก็ยกพวกตีกัน ครั้นอำนาจบ้านเมืองแข็งแรงขึ้นไม่ต้องการให้ทำกฎหมายเอาเองลงโทษกันเองเช่นนั้น

จึงตั้งข้อห้าม มิให้ล่วงเกินประทุษร้ายต่อกันไว้ในกฎหมายอาญา ใครทำผิดข้อห้ามที่ตราไว้นั้น บ้านเมืองก็จัดการลงโทษเสียเอง โดยหวังต่อความสงบ และเพื่อเป็นการบรรเทาความอาฆาตผูกพยาบาทเคียดแค้นที่มีต่อกัน ระหว่างผู้ทำร้ายและผู้ถูกทำร้ายนั้นด้วย ความหมายเดิมของละเมิดจึงจำกัดลงไปชั้นหนึ่ง

โดยเกิดความคิดขึ้นใหม่ว่า การที่บุคคลประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายหรือทรัพย์สินซึ่งกันและกัน ไม่ช้าแต่จะเป็นการทำลายความสงบระหว่างกันเองเท่านั้น ยังเป็นการทำร้ายความสงบของบ้านเมืองด้วย ในส่วนที่จะลงโทษกันนั้นบ้านเมืองแยกเอาไปจัดการเสียเอง แต่ในส่วนที่จะต้องชดเชยความเสียหายที่ได้ทำไว้ต่อกันนั้น เอกชนผู้ต้องเสียหายยังมีทางที่จะฟ้องร้องในโรงศาลของบ้านเมือง ขอให้บังคับชดเชยได้

จึงเกิดหลักสำคัญแตกต่างกันออกไปว่า การที่บุคคลประทุษร้ายต่อกันนั้น ถ้าดูในทางละเมิดต่อความความสงบของบ้านเมือง จัดอยู่ในกฎหมายอาญาที่จะลงโทษปราบปรามเพื่อรักษาความสงบมั่นคงและความปลอดภัยของคนในประเทศทั่ว ๆ ไป ถ้าดูในทางละเมิดต่อความสงบของเอกชนกันเอง จัดเป็นเรื่องล่วงสิทธิทำความเสียหายที่จะต้องจัดการชดเชยให้คืนดี หาใช่เป็นเรื่องที่จะทำกฎหมายลงโทษกันเอาเองดังเดิมได้ไม่

หลักที่จะลงโทษปราบปรามผู้ประทุษร้ายจึงแตกแยกออกไปเป็นกฎหมายอาญาส่วนหนึ่ง แต่ที่จะเป็นการชดใช้ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายจากการประทุษร้ายได้คืนดี เหลืออยู่ในกฎหมายลักษณะละเมิดมีผลบังคับกันได้ในทางแพ่งอีกส่วนหนึ่ง³

หลักเกณฑ์ความคุ้มครองตามมาตรา 420 เป็นแม่บทวางหลักทั่วไปให้การกระทำใด ๆ ที่เข้าอยู่ในความหมายของมาตรานี้เป็นละเมิดได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ตามมาตรา 420 นี้ เป็นบทมาตรานี้ที่คุ้มครองสิทธิทุกประเภท และการพิสูจน์ความผิด โจทก์หรือผู้เสียหายจะต้องรับภาระในการพิสูจน์ ตามหลักว่าด้วย “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องนำสืบ” ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า หลักความรับผิดในทางละเมิดตามมาตรา 420 มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นปัจเจกชนมากกว่าการมุ่งคุ้มครองต่อประชาชนผู้บริโภครวมจากสิ่งของ วัตถุ หรือ สินค้า

ดังนั้น ข้อบกพร่องของความคุ้มครองตามกฎหมายลักษณะละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนผู้บริโภคอาจไม่ได้รับความเสียหายเพียงพอ โดยเฉพาะในแง่ของภาระการพิสูจน์ จึงที่ไม่เหมาะสมต่อความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน เช่น ความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย หรือวัตถุที่เป็นอันตราย

เนื่องจากผู้บริโภคไม่มีทางจะทราบได้เลยว่ากระบวนการผลิตต่าง ๆ ในสินค้าซึ่งมีความซับซ้อน ประกอบกับประชาชนผู้บริโภคมีย่านาจ้ดรองน้อยกว่าผู้ประกอบการ ยิ่งทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบในการเข้าถึงข้อมูลการผลิตต่าง ๆ จึงส่งผลต่อการเรียกร้องเสียหาย

หลักเกณฑ์ความคุ้มครองตาม มาตรา 420 ในที่นี้ ผู้เขียนจะกล่าวเน้นเฉพาะในส่วนความเสียหายนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของผู้กระทำความผิดหรือไม่

ตามหลักทั่วไปที่เรียกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล หรือระหว่างความผิดกับความเสียหาย ซึ่งการจะพิสูจน์ให้เห็นว่าความเสียหายเกิดขึ้นได้อย่างไร ไม่มีหลักแน่นอนที่จะปรับแก้กรณีต่าง ๆ ได้ ทั่วไปทุกกรณี เพราะอะไรเป็นเหตุของอะไรนั้นเป็นปัญหาทางธรรมชาติ หรือตามข้อเท็จจริง ไม่ใช่ปัญหากฎหมาย

มาตรา 420 มิได้บัญญัติว่าจะต้องรับผิดในผลอย่างไร แต่ผลบางอย่างอันสืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้ก่อความเสียหายนั้นอาจอยู่นอกขอบเขตที่ควรจะต้องรับผิด เพราะเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งอาจเป็นผลมาจากเหตุหลายประการ จึงเป็นการแน่ชัดว่าจะให้

³ เสนีย์ ปราโมช,ม.ร.ว. “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ว่าด้วย จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ ละเมิด และนิรโทษกรรม”, นิติกรรมและหนี้, (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2479), น.759-760.(อ้างแล้ว)

ผู้กระทำละเมิดรับผิดชอบในผลทั้งหมดไม่ได้ คงรับผิดชอบเฉพาะความเสียหายที่เป็นผลเนื่องมาจากกระทำของตน ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายซึ่งโดยปกติไม่มีทางที่จะเกิดจากการกระทำของตน

ศาลและนักนิติศาสตร์ จึงต้องหาหลักเกณฑ์ปรับแก้ปัญหาต่าง ๆ ว่าผลที่จะต้องรับผิดชอบนั้น ควรอยู่ในขอบเขตอย่างไร ปัญหาข้อนี้ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยอาศัยตรรกวิทยา ความคิดธรรมดา ความยุติธรรม นโยบายและบรรทัดฐานที่มีมา ตามที่ได้มีผู้ซึ่งเคยใช้วิธีพิจารณาปัญหาโดยตระหนักแล้ว

ศาลในประเทศต่าง ๆ ไม่พยายามวางหลักเรื่องนี้เป็นแต่วินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุให้เกิดผลเช่นนั้นหรือไม่ โดยให้ข้อเหตุกับผลต่าง ๆ กัน หาได้แสดงหลักอันจะพึงถือได้โดยชัดแจ้งแต่อย่างใดไม่ มีแต่นักนิติศาสตร์เยอรมันที่วางทฤษฎีในเรื่องนี้ไว้

แต่ก็มีความเห็นแตกต่างกัน ทฤษฎีเหล่านั้นกับเหตุผลอันมีชื่อต่าง ๆ กันดังที่ศาลทั้งหลายใช้อยู่ก็มีลักษณะอันเดียวกัน ทฤษฎีที่ถือว่าสำคัญมีอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1.1.1 ทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุหรือทฤษฎีเงื่อนไข

ถือว่า หากปรากฏว่าถ้าไม่มีการกระทำดังที่กล่าวหา ผลจะไม่เกิดเช่นนั้น จะไม่มีความเสียหายดังที่กล่าวอ้างผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลอันเกิดจากการกระทำที่ถูกกล่าวหา ผลอันใดอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการ

ถ้าเหตุอันหนึ่งคือการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ผู้นั้นก็ควรรับผิดชอบโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า ยังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน ผู้นั้นก็ควรรับผิดชอบโดยไม่ต้องคำนึงว่า ยังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุทุก ๆ เหตุมีน้ำหนักเท่ากัน จะถือว่าเป็นแต่เหตุบางประการเท่านั้นที่ก่อให้เกิดผลขึ้นหาได้ไม่ เพราะถ้าไม่มีเหตุทุก ๆ ประการเหล่านั้นรวมเข้าด้วยกันแล้ว ผลก็ย่อมไม่เกิดขึ้น เช่น ก. ใช้ปืนชูปังค์บให้ ข. ถอยหลังไปและปืนตกหน้าต่างบ้านชั้นล่างซึ่งสูงกว่าพื้นดินเพียง 1 เมตร แต่ปรากฏว่าริมหน้าต่างนั้นมีบ่อเล็กมีน้ำขังอยู่ ข. จึงจมน้ำตาย ดังนั้นความตายของ ข. เป็นผลมาจากการกระทำของ ก. แม้ ก. จะไม่รู้มาก่อนว่ามีบ่อน้ำที่ ข. อาจตกไปจมน้ำตายได้ คิดแต่เพียงว่า ข. อาจตกลงไปบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ ก. ก็ต้องรับผิดชอบในความตายของ ข.

1.1.2 ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม

ทฤษฎีนี้ถือว่าในบรรดาเหตุทั้งหลายที่ก่อให้เกิดผลขึ้นนั้นในแง่ความรับผิดชอบของผู้กระทำการใด ๆ แล้วเฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นเท่านั้นที่ผู้กระทำการนั้นจะต้องรับผิดชอบ เช่น ตามอุทาหรณ์ดังกล่าว ปกติชนในฐานะอย่าง ก. ย่อมไม่อาจล่วงรู้ได้ว่ามีบ่อน้ำริมหน้าต่าง ก. จึงรับผิดชอบเฉพาะในผลที่ ข. ตกลงไปบาดเจ็บเท่านั้น ไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของ ข. แต่ถ้า ก. รู้ว่ามีบ่อน้ำดังกล่าว การกระทำของ ก. ก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดผลเสียหายคือความตายของ ข. หรือแดงขับรถชนท้ายรถของนายดำโดยประมาทเลินเล่อ แดงก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายของรถของดำเท่านั้น ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายของสิ่งของที่มีค่าที่อยู่ท้ายรถที่ปกติชนไม่ว่าจะอยู่ในท้ายรถนั้น

ทฤษฎีที่ว่านี้ตรงกับ มาตรา 222 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่า การเรียกค่าเสียหายนั้นได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่าคู่กรณีต้องมีหนี้ผูกพันกันก่อนแล้ว เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ จึงต้องรับผิดชอบในผลปกติที่ย่อมจะเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้

นอกจากจะคาดเห็นผลจากพฤติการณ์พิเศษดังความในวรรค 2 บทบัญญัติมาตรา 222 นี้ จึงนำมาใช้บังคับในกรณีละเมิดไม่ได้ เพราะก่อนเกิดการละเมิดนั้นยังไม่มีหนี้ผูกพันกันระหว่างผู้กระทำกับผู้เสียหาย แม้ละเมิดจะเป็นมูลหนี้ประการหนึ่งก็ตาม ในขั้นนี้เป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาในชั้นมูลหนี้ก่อนว่า การกระทำของผู้ละเมิดก่อให้เกิดหนี้อันมีวัตถุแห่งหนี้จะต้องใช้ค่าเสียหายมากน้อยเพียงใด เมื่อทราบจำนวนค่าเสียหายแล้ว จึงจะมีหนี้ที่ลูกหนี้คือผู้ทาละเมิดจะต้องชำระ ต่อจากนั้นจึงถึงขั้นที่อาจมีการไม่ชำระหนี้ อันเป็นกรณีที่จะนำมาตรา 222 มาใช้บังคับ

เช่น ก. บุกรุกเข้ามาปลูกบ้านในที่ดินของ ข. อันก่อนให้เกิดหนี้มูลละเมิด ความเสียหายของ ข. ก็คือการที่ไม่อาจใช้ที่ดินของตนทำประโยชน์ได้

วัตถุแห่งหนี้ คือการกระทำการส่งมอบที่ดินคืนแก่ ข. และการชำระค่าเสียหายอันเกิดจากการที่ไม่ได้ใช้ที่ดินทำประโยชน์ แต่การที่ ก. ไม่ชำระหนี้ก็ก่อความเสียหายให้แก่ ข. ต่อไปอีกโดย ข. ไม่อาจส่งมอบที่ดินที่ถูกบุกรุกให้แก่ผู้ซื้อได้ จึงถูกริบมัดจำนั้น ไม่ใช่ผลตามปกติอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

แต่ถ้า ก. คาดเห็นหรือควรคาดเห็นได้ว่า ข. ไม่สามารถส่งมอบที่ดินที่ตนบุกรุกให้แก่ผู้จะซื้อจาก ข. ได้และถูกริบมัดจำนั้น จึงเป็นความเสียหายอันเกิดจากพฤติการณ์พิเศษ ก. จะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 222 วรรคสอง

เมื่อพิจารณาทฤษฎีทั้งสองประเภท ตามที่กล่าวมาข้างต้นว่า ทฤษฎีใดที่คุ้มครองผู้เสียหายมากกว่า ผู้เขียนมีความเห็นว่าทฤษฎีทั้งสองประเภทมิได้เป็นสูตรตายตัวแน่นอนว่าเมื่อนำหลักการดังกล่าวมาใช้แล้วจะได้ผลแน่นอน เนื่องจากข้อเท็จจริงในทุกเหตุการณ์ย่อมมีตัวแปรหรือเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายเป็นพลวัตไปตามเรื่องราว (Nature of things) การจะพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดขึ้นได้อย่างไรจึงขึ้นอยู่กับความเป็นไปของธรรมชาติที่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า หลักเกณฑ์ของมาตรา 420 ไม่อาจให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นประชาชนผู้บริโภค เพราะผู้เสียหายต้องมีภาระในการพิสูจน์ว่าผู้ละเมิดมีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งในบางกรณีเป็นการสุทธวิสัยที่ผู้เสียหายจะพิสูจน์หลักเกณฑ์ดังกล่าวได้

ผู้เขียนจึงเห็นว่า สมควรนำหลักกฎหมายว่าด้วยข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเข้ามาช่วยคุ้มครองด้วยการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังฝ่ายที่ละเมิดซึ่งง่ายแก่การเข้าถึงพยานหลักฐานที่ตนรู้ฝ่ายเดียวจะเหมาะสมกว่า โดยให้ผู้ละเมิดเป็นฝ่ายพิสูจน์ว่าตนไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ

1.2 หลักเกณฑ์ความคุ้มครองตามมาตรา 422

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย มาตรา 422 บัญญัติว่า “ถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการฝ่าฝืนเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด” มาตรานี้เป็นบทบัญญัติสันนิษฐานความผิดประการหนึ่ง ผู้ใดกระทำการอันฝ่าฝืนบทบังคับของกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองผู้อื่นแล้ว ก็ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด⁴

กล่าวคือ หลักเกณฑ์ในมาตรา 420 ที่ว่ามีการกระทำโดยผิดกฎหมายโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นอันสันนิษฐานได้ตาม มาตรา 422 นี้ แต่หลักเกณฑ์ประการอื่น คือ ได้มีความเสียหายเป็นผลจากการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายนั้นยังต้องพิสูจน์ให้ได้รับความต่อไป ข้อสันนิษฐานความผิดตามมาตรานี้ ไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด จึงยังนำสืบหักล้างได้ว่าความจริงไม่เป็นการ

⁴ ไพจิตร บุญญพันธุ์, คำสอนชั้นปริญญาโท : กฎหมายเปรียบเทียบไทยกับประมวลกฎหมายนานาประเทศ, ภาค 1 ความทั่วไป และภาค 2 ลักษณะละเมิด, แก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2546), น.32-34.

กระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่จงใจหรือประมาทเลินเล่อ และแม้จะผิดกฎหมายแต่การกระทำนั้นไม่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ความเสียหายเกิดจากเหตุอื่น ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

กฎหมายที่มีการฝ่าฝืนจะต้องมีที่ประสงค์จะป้องกันความเสียหายแก่บุคคลอื่น ถ้าไม่ใช่กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันผู้อื่นแม้จะมีการฝ่าฝืนและมีความเสียหายเกิดขึ้นก็เห็นได้ว่ามิใช่ความเสียหายที่กฎหมายนั้นประสงค์จะป้องกัน จึงไม่ใช่กรณีที่กฎหมายมุ่งหมายจะสันนิษฐานว่าเป็นความผิดของผู้กระทำการฝ่าฝืน

1.2.1 ที่มาของมาตรา 422

มาตรา 422 นี้มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เยอรมัน มาตรา 823 วรรคสอง แต่หาใจความเหมือนกันทีเดียวไม่

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823 วรรคสอง ประโยคแรกความว่า “บุคคลใดซึ่งฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันมีที่ประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลอื่นจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการฝ่าฝืนเช่นนั้น”⁵ ข้อที่ว่า “ฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมาย” นั้นย่อมถือว่ามีความเสียหายดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 823 วรรคแรกอยู่ในตัว

ส่วนข้อที่ว่า จำเลยเป็นผู้ก่อความเสียหายและความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 823 วรรคแรก ย่อมใช้บังคับกรณีตามวรรคสอง นี้เช่นเดียวกันกับกรณีตามวรรคแรก ตามวรรคสอง ประโยคที่สอง “ถ้าตามขอบเขตแห่งกฎหมาย การฝ่าฝืนอาจมีขึ้นได้ แม้จะไม่มี ความผิด หน้าที่ที่จะชดเชยค่าทดแทนย่อมเกิดขึ้นก็เฉพาะกรณีที่ความผิดนั้นอาจจะโทษเอาแก่ผู้กระทำละเมิดได้เท่านั้น”⁶ วรรคสอง ประโยคที่สอง นี้แสดงให้เห็นว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อยังเป็นหลักเกณฑ์แห่งสิทธิเรียกร้องในค่าสินไหมทดแทน แม้ในกรณีที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาจถูกฝ่าฝืนได้โดยไม่มีจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

⁵ A person who infringes a statutory provision intended for the protection of other, is liable to pay compensation for any damage arising from this violation.

⁶ If according to the purview of the statute infringement is possible even without fault, the duty to make compensation arises only if some fault can be imputed to the wrongdoer.

1.2.2 กฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่นตามมาตรา 422

กฎหมายที่มีการฝ่าฝืนนั้น จะต้องมิวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสียหายแก่บุคคลอื่น เป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดแก่บุคคลอื่น

กฎหมายที่มาตรา 422 มุ่งหมายถึง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัติ เทศบัญญัติ เป็นต้น มิใช่ระเบียบข้อบังคับของกระทรวงทบวงกรมหรือมติคณะรัฐมนตรี เช่นระเบียบข้อบังคับของกระทรวงเกี่ยวกับการรักษาเงินของหน่วยงานในกระทรวงไม่ใช่กฎหมาย

และตัวอย่างของกฎหมายเยอรมันได้แก่ เช่น Food Act, Animal Food Act, และ The Act Governing the Safety of Appliance

ในปี ค.ศ. 1990 ประเทศเยอรมันได้ออกกฎหมายเพื่อรองรับ EC Directive 85/EEC ตามพันธกรณีของเยอรมันที่มีต่อสหภาพยุโรปคือ Law on Product Liability 1990 (Produkthaftungsgesetz, ProdHaft G) แต่ ProdHaft G ก็ไม่ได้มีผลเป็นการยกเลิกหลักทั่วไปว่าด้วย Product Liability ที่ศาลเยอรมันพัฒนาขึ้นจากการนำมาตรา 823 BGB มาใช้ ดังนั้นผู้เสียหายจึงสามารถจะเลือกใช้กฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งหรือทั้งสองฉบับเพื่อให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้⁷

แต่อย่างไรจะถือว่า เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีที่ประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลอื่นนั้นมีปัญหายุ่งยากไม่น้อย ตามกฎหมายเยอรมันที่มีประสงค์จะคุ้มครองสาธารณชนโดยทั่วไปเพียงแต่เอกชนส่วนตัวได้รับประโยชน์ด้วยทางอ้อม ไม่อยู่ในความหมายของมาตรา 823 วรรคสอง กฎหมายจะต้องมีที่ประสงค์จะคุ้มครองบุคคลหนึ่งหรือหลายคน หรือบุคคลจำพวกใดจำพวกหนึ่ง ซึ่งโจทก์มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ถึงแม้ว่ากฎหมายนั้นมีที่ประสงค์จะคุ้มครองสาธารณชนโดยทั่วไปนอกเหนือไปจากคุ้มครองบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือจำพวกหนึ่งอยู่ด้วยเหมือนกันก็ตาม

ตามกฎหมายไทย ความหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันมีที่ประสงค์จะป้องกันบุคคลอื่นนั้น ย่อมเป็นไปตามคำอธิบายของกฎหมายเยอรมันดังกล่าวมาแล้ว บทบัญญัติมาตรา 422 ของไทย ต่างกับกฎหมายเยอรมันในข้อที่ว่า ตามกฎหมายไทยข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่า

⁷ อนันต์ จันทโรภากร, กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย (Product Liability Law), (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น.46.

ผู้กระทำฝ่าฝืนเป็นผู้ผิด แต่ไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด อาจสืบหักล้างได้ว่าความจริงไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่ได้จริงหรือประมาทเลินเล่อ

ส่วนตามกฎหมายเยอรมันมาตรา 823 วรรคสอง ถือว่าผู้กระทำการฝ่าฝืนเป็นผู้ผิดเลยทีเดียว จึงเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดของกฎหมาย และได้บัญญัติให้ผู้ฝ่าฝืนรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเช่นเดียวกับ มาตรา 823 วรรคแรกอันเป็นแม่บท จึงเป็นหลักเพิ่มเติมบททั่วไปตามมาตรา 823 วรรคแรก ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่จะแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 420 อันเป็นบททั่วไปให้แคบลงกฎหมายเยอรมันไม่ได้

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ในมาตราเดียวกันกับแม่บทลักษณะละเมิด ไม่ได้ยกไว้เป็นอีกมาตราหนึ่งต่างหากอย่างกฎหมายไทย

แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่ากฎหมายที่กฎหมายไทยวางบทบัญญัติมาตรา 422 ไว้เป็นอีกมาตราหนึ่งต่างหากจะทำให้หลักการต่างไปแต่ประการใด ยังคงยึดถือว่ามาตรา 422 เป็นบทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายในข้อที่เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดยนัยดังที่กล่าวมาแล้ว

ผู้ที่ทำการฝ่าฝืนระบียบแต่ทำโดยถือตามที่เคยปฏิบัติมา ยังถือว่าเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อไม่ได้ ต้องพิจารณาพฤติการณ์อย่างอื่นประกอบอีกด้วย

สำหรับอุทาหรณ์ตามที่กรมร่างกฎหมายได้ยกตัวอย่างมีดังนี้ ถ้า ก. ช่างทำฟันยังคงประกอบอาชีพต่อไปโดยมิได้รับใบอนุญาตในปี พ.ศ. 2467 (คือว่าภายหลังที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการแพทย์) และทำให้ ข. ผู้มาให้ทำฟันเสียหาย ฉะนั้น ก. ได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ให้สันนิษฐานว่า ก. เป็นผู้ผิดและต้องรับผิดชอบในการละเมิดที่ได้กระทำลง⁸

ผู้เขียนจะได้แยกแยะหลักเกณฑ์ของมาตรา 422 เพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้ คือ

- (1) ต้องเกิดความเสียหาย
- (2) ฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายอันมีที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น
- (3) ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด

หลักเกณฑ์ข้อที่ 1 ต้องเกิดความเสียหาย ไม่เป็นปัญหาแก่การทำความเข้าใจ เพราะความเสียหายนี้เป็นทำนองเดียวกับหลักความรับผิดชอบตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 ซึ่งเป็นแม่บทหลัก

⁸ “อุทาหรณ์ สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2”, เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี, (18 กันยายน 2533), น. 153.

หลักเกณฑ์ข้อที่ 2 ฝ่ายขึ้นบทบังคับแห่งกฎหมายอันมีที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น ในหลักเกณฑ์ข้อที่ 2 นี้ ค่อนข้างจะเป็นปัญหาแก่การทำความเข้าใจ เนื่องจากไม่มีบทนิยามว่า กฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น คืออะไร บัญญัติไว้ที่ใด และจะทราบได้อย่างไรว่า กฎหมายแต่ละฉบับประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น เนื่องจากความเข้าใจทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายทุกฉบับที่ตราออกมานั้นล้วนแล้วแต่ประสงค์ปกป้องบุคคลทั้งนั้น มิเช่นนั้นกฎหมายต่าง ๆ ที่บัญญัติออกมาจะขาดสภาพการบังคับใช้

“กฎหมายอันมีที่ประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ๆ” เรื่องนี้เป็นเรื่องยากที่จะกำหนดลงไปได้อย่างชัดเจน เหตุเพราะกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายใด ส่วนใหญ่จะมีประสงค์ปกป้องบุคคลทั้งสิ้นที่เห็นได้ชัดคือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขของบ้านเมืองเกี่ยวข้องกับคนทั่วไป เช่น กฎหมายที่มีบทบัญญัติเป็นโทษทางอาญา เฉพาะที่เป็นบทบัญญัติที่เป็นความผิดประเภทที่เรียกว่า *Mala in prohibita* คือ เป็นผิดเพราะฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย กฎหมายจราจร กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายควบคุมการกำหนดราคาและป้องกันการผูกขาด กฎหมายแรงงาน เหล่านี้เป็นกฎหมายที่ปกป้องบุคคล แต่การจะให้ความหมายที่แท้จริงของกฎหมายตามบทบัญญัติในมาตรา 422 นี้ได้อย่างไร

ศาลเยอรมันต้องเผชิญกับการปรับบทมาตรา 823 วรรค 2 อย่างยิ่งในประเด็นนี้ แต่อย่างไรก็ดี มีแนวที่ยอมรับกันว่ากฎหมายตามมาตรา 823 วรรค 2 มีความหมายถึงกฎหรือระเบียบใด ๆ ที่กำหนดข้อปฏิบัติแห่งสังคมไว้ (rule refers to any kind of legal norm) เป็นกฎหมายตามความหมายของมาตรา 823 วรรค 2 นี้

แต่การกำหนดข้อปฏิบัติแห่งสังคมนั้นต้องมีวัตถุประสงค์จะปกป้องบุคคลทุกคน มิใช่เพื่อความเป็นระเบียบของสังคมสาธารณะแต่อย่างใด ดังนั้น ถ้ากฎหรือระเบียบใดออกมาเพื่อใช้บังคับเพื่อการปฏิบัติราชการที่คล่องตัวมากขึ้นหรือเพื่อสะดวกแก่การควบคุม การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎหรือระเบียบนั้นไม่ใช่กฎหมายตามความหมายของมาตรา 823 วรรค 2⁹

หลักเกณฑ์ข้อที่ 3 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด หลักเกณฑ์ในส่วนนี้เป็นประโยชน์ในแง่การสืบการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่องค์ประกอบอื่น ๆ ในมาตรา 422 โจทก์ผู้เสียหายยังคงต้องนำสืบให้ได้ความตามมาตรา 420 เช่นต้องสืบว่าการฝ่าฝืนกฎหมายเป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายอยู่ในตัวและความเสียหายจากการฝ่าฝืน

⁹ Manual of German Law, No.310, p.157.

กฎหมายดังกล่าวนั้น ฉะนั้นจึงมีการฟ้องคดีโดยอ้างมาตรา 422 น้อยมาก เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการอ้างกฎระเบียบเป็นประเด็นในคดีเท่านั้น¹⁰

1.2.3 การบังคับใช้มาตรา 422

ผู้เขียนขอแนะนำแนวทางการบังคับใช้ มาตรา 422 เพื่อประกอบการศึกษาให้เห็นภาพรวม ดังนี้

กรณีที่ 1 (คดีในประเทศอังกฤษ) จำเลยไม่กั้นคอกขังแกะที่บรรทุกไปในเรือของจำเลย ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ แกะของโจทก์จึงถูกคลื่นซัดตกทะเล ศาลอังกฤษตัดสินว่าพระราชบัญญัตินั้นมุ่งประสงค์ป้องกันโรคระบาดสัตว์ ไม่ได้มุ่งประสงค์ป้องกันมิให้สัตว์ตกทะเล จึงไม่สันนิษฐานว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ¹¹

กรณีที่ 2 การที่จำเลยที่ 2 ขับรถบรรทุกในเวลากลางคืน บรรทุกรถแทรกเตอร์ ใบมีดจานไถของรถแทรกเตอร์ยื่นล้ำออกมานอกตัวรถบรรทุก จำเลยที่ 2 จะต้องติดไฟสัญญาณตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 11 , 15 กฎกระทรวง และข้อกำหนดของกรมตำรวจ แต่จำเลยที่ 2 มิได้กระทำ เป็นการฝ่าฝืนบทกฎหมายดังกล่าวซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความประสงค์จะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ต้องด้วยข้อสันนิษฐานว่า จำเลยที่ 2 เป็นฝ่ายผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 422

กรณีที่ 3 การที่จำเลยที่ 2 นำรถยนต์บรรทุกไปจอดใกล้กับทางรถไฟแม้จะอยู่ในบริเวณลานจอดรถของการท่าเรือแห่งประเทศไทย ปกติขบวนรถจะต้องคาดหมายว่าเมื่อรถไฟแล่นมาตามรางจะต้องมีระยะที่ปลอดภัยจากสิ่งกีดขวางพอสมควร เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุเฉี่ยวชนกัน พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 57 (8) บัญญัติว่า ห้ามมิให้จอดรถห่างจากทางรถไฟน้อยกว่า 15 เมตร แต่จำเลยที่ 2 มิได้ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องบุคคลอื่น เมื่อจำเลยที่ 2 นำรถไปจอดในที่เกิดเหตุไม่กว่าจะเป็นระยะ 2 เมตร หรือ 1 เมตร ก็เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ให้สันนิษฐานว่า จำเลยที่ 2 เป็นผู้ผิด จำเลยที่ 2 จึงละเมิดต่อโจทก์และเป็นการกระทำในทางที่จ้าว จำเลยที่ 1 จึงต้องร่วมรับผิดชอบในฐานะเป็นนายจ้างตามมาตรา 425

¹⁰ สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ลักษณะละเมิด , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548), น.73.

¹¹ คดี Gorris v. saot ใน Salmond Torts ed. no.137 p.471.

ถ้ามีใช้กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องผู้อื่น แม้จะมีการฝ่าฝืนและมีความเสียหายเกิดขึ้น ก็มีใช้ความเสียหายที่กฎหมายนั้นประสงค์จะปกป้อง จึงมีใช้กรณีที่กฎหมายมุ่งหมายจะสันนิษฐานว่าเป็นความผิดของผู้กระทำการฝ่าฝืน

ข้อสันนิษฐานความผิดตามมาตรา 9 ไม่ใช่ข้อสันนิษฐานที่เด็ดขาด อาจสืบหากล้างได้ว่าความจริงไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่ได้ตั้งใจหรือประมาทเลินเล่อ จะสืบเป็นอย่างอื่นไป ย่อมไม่ทำให้พ้นผิด เช่น จำเลยขับรถยนต์ผิดทาง และหลักเรือผิดทาง จึงชนเรือลำอื่นที่เดินถูกทาง จำเลยต้องรับผิดตามมาตรา 9 จำเลยจะอ้างว่าเรือลำอื่นนายท้ายไม่มีประกาศบัตร หรือบรรทุกเกินอัตรา แต่ไม่เพียบ หรือไม่ให้สัญญาณ ถ้าไม่เป็นเหตุให้เรือโดนกัน แต่เหตุเกิดเพราะเรือจำเลยแล่นผิดทางแล้ว ก็ไม่เป็นข้อแก้ตัวของจำเลย ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 25477 มาตรา 9 บัญญัติให้รถเดินทางด้านซ้ายของทาง ถ้าเดินทางขวาย่อมเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้อันมีที่ประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ๆ เช่นเดียวกัน เว้นแต่จะนำสืบให้ได้ความว่า จำเป็นต้องเดินทางขวา เพราะมีกองหินขวางทางซ้ายอยู่ไม่สามารถผ่านไปได้ จึงได้เกิดชนผู้ข้ามถนนขึ้น ตนมิได้กระทำการอย่างใดอันเป็นประมาทเลินเล่อ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

กรณีที่ 4 วินิจฉัยว่า การที่รถยนต์จำเลยแล่นเข้าไปชนรถยนต์โจทก์ทางด้านขวาของถนน เบื้องต้นศาลสันนิษฐานตามกฎหมายว่า รถยนต์จำเลยเป็นผู้ผิด จำเลยมีหน้าที่ต้องนำสืบหักล้างว่าจำเลยมิใช่ผู้ผิด

กรณีที่ 5 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 388/2504 ระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่ให้นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล สมุหบัญชี ต้องร่วมรับผิดชอบใช้เงินคืนให้แก่เทศบาลในกรณีที่มีการทุจริตอันเกี่ยวกับการรักษาเงินขึ้นนั้น ไม่ใช่กฎหมาย จะยกเอาระเบียบดังกล่าวขึ้นวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบใช้เงินแทนในทันทีที่ปรากฏว่ามีการทุจริตขึ้นโดยมิต้องสอบสวนว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบหรือไม่เสียก่อนหาได้ไม่

กรณีที่ 6 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 446/2501 ระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเบิกจ่ายรักษา และตรวจเงินของเทศบาล เป็นระเบียบการภายในไม่ใช่กฎหมาย การที่เทศมนตรีไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ทำให้เงินหายจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงและประกอบด้วยเหตุผลอื่นอีกด้วย

กรณีที่ 7 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1431/2489 รถที่ขับออกทางโท ต้องให้รถที่แล่นอยู่ในทางเอกผ่านไปก่อน มิฉะนั้นเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก 2477 มาตรา 12 เมื่อเกิดชนกันย่อมเป็นผู้ผิด

กรณีที่ 8 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1137/2509 การที่เทศบาลให้จำเลยปลูกอาคารชิดแนวเขตที่ดินของโจทก์โดยไม่เว้นระยะ 50 เซนติเมตร อันเป็นการฝ่าฝืนเทศบัญญัตินั้น เทศบัญญัตินี้มีได้บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ดินข้างเคียงตกต่ำ และมีใช้กฎหมายที่ประสงค์จะปกป้องโจทก์จะถือว่าการฝ่าฝืนกฎหมายนั้นเป็นการทำให้โจทก์เสียหายโดยผิดกฎหมาย เพราะเหตุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ยังมีได้ การกระทำของเทศบาลยังไม่เป็นการละเมิดต่อโจทก์

กรณีที่ 9 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 648/2513 จำเลยสมยอมกันทำสัญญากู้และสมยอมกันทำยอมความในศาล เป็นผลให้เกิดการโอนทรัพย์สินของจำเลยคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งให้พ้นจากการถูกบังคับชำระหนี้แก่โจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ทำให้โจทก์ไม่อาจบังคับเอาทรัพย์สินของจำเลยมาชำระหนี้ได้ เป็นการจงใจทำโดยผิดกฎหมายอันเป็นความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหนี้ โจทก์ย่อมเสียหายทางทรัพย์สินแล้ว การกระทำความผิดนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้ผิด คือได้ทำละเมิดต่อโจทก์จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

กรณีที่ 10 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2497-2500/2520 คนของการรถไฟฯ ไม่ปิดกั้นถนนเมื่อรถไฟจะผ่านตามพระราชบัญญัติจัดวางรถไฟและทางหลวง พ.ศ. 2464 เป็นการฝ่าฝืนบทกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องอันตรายแก่ประชาชน รอยนต์ของโจทก์ไม่หยุดเพราะไม่เห็นรถไฟและรถไฟชน จำเลยต้องรับผิดชอบฝ่ายเดียว

กรณีที่ 11 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2961/2524 ความเสียหายเกิดขึ้นจากความผิดของผู้ตาย แต่ฝ่ายเดียวที่ขับรถจักรยานยนต์ไม่ชำนาญผ่านทางแยกชนรถยนต์ที่จำเลยขับ แม้จำเลยขับรถยนต์ผ่านทางแยกด้วยความเร็วประมาณ 30-50 กิโลเมตรต่อชั่วโมงเกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง ความเสียหายเกิดจากความผิดของผู้ตายฝ่ายเดียว มิใช่ผลโดยตรงจากการที่จำเลยขับรถเร็วฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจราจร จำเลยจึงมิได้กระทำละเมิดต่อผู้ตาย

กรณีที่ 12 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1077/2525 นอกจากจะปรากฏในบัญชีบอกว่าบริษัทลูกนี้เป็นหนี้บริษัทเจ้าหนี้แล้ว ยังได้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ไว้ และกรรมการผู้อำนวยการยังได้ทำหนังสือคำประกันไว้อีก เมื่อบริษัทลูกนี้ประกาศเลิกบริษัทแล้ว บริษัทเจ้าหนี้ยังมีหนังสือทวงหนี้ไปยังผู้ชำระบัญชีคนก่อนให้ชำระหนี้ตามหนังสือรับสภาพหนี้ ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้ชำระบัญชีคนต่อมารู้เรื่องดังกล่าวดีก่อนเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ได้เฉลี่ยคืนเงินที่เหลืออยู่ให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นบริษัทลูกนี้ไปจนหมด แทนที่จะใช้หนี้ให้บริษัทเจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1250 หรือวางเงินเท่าจำนวนหนี้ตามมาตรา 1264 ผู้ร้องในฐานะผู้ชำระบัญชีบริษัทลูกนี้

จึงจงใจปฏิบัติหน้าที่โดยฝ่าฝืนกฎหมาย อันเป็นการละเมิดต่อบริษัทเจ้าหนี้ตาม มาตรา 422 เมื่อบริษัทลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ผู้ร้องก็ต้องรับผิดชอบใช้คืนเงินจำนวนนี้ให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อรวบรวมใช้หนี้ให้แก่บริษัทเจ้าหนี้ต่อไป

กรณีที่ 13 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3063/2526 กฎกระทรวง ฉบับที่ 36 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2473 ข้อ 8 (5) ที่กำหนดให้ผู้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการรับจ้างบรรทุกทุกคนโดยสารได้ไม่เกิน 7 คนในท้องที่กรุงเทพมหานคร ต้องไม่ยินยอมให้ผู้ขับขีรถซึ่งเป็นลูกจ้างของบริษัทจำกัดหรือสมาชิกสหกรณ์ หรือบุคคลอื่นเช่ารถของบริษัทหรือสหกรณ์ไปหารายได้นั้น มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองบุคคลภายนอก หากผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการฝ่าฝืนกฎกระทรวง โดยนำรถของตนไปให้บุคคลอื่นเช่าหารายได้ก็อาจได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรืออาจถูกนายทะเบียนยานพาหนะสั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการเท่านั้น ผู้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการหาจำต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งการละเมิดที่ผู้เช่าได้กระทำขึ้นไม่

กรณีที่ 14 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2289/2530 น. ขับรถบรรทุกของโจทก์ผู้เป็นนายจ้างบรรทุกคอนเทนเนอร์ของบริษัท ข. ซึ่งรวมกับความสูงของรถบรรทุกแล้วสูง 4.90 เมตร มาตามถนนราชปรารภมุ่งหน้าไปรังสิต เมื่อจะลอดใต้สะพานลอยสำหรับให้คนข้ามถนนที่จำเลยสร้างขึ้นและติดป้ายแสดงความสูงว่า 5 เมตร แต่ความจริงส่วนที่โผล่เกาะกลางถนนมีความสูงจากพื้นถนน 4.90 เมตร น. ให้ ท. คนทำยารถลงจากรถไปคอยดูว่า รถจะแล่นลอดใต้สะพานไปได้หรือไม่แล้ว น. ขับรถไปช้า ๆ ตามคำสั่งของ ท. เมื่อ ท. บอกให้หยุด น. ได้เหยียบห้ามล้อหยุดทันที แต่แรงเฉื่อยของสินค้าที่บรรทุกหนักทำให้รถแล่นไปอีกและส่วนสูงสุดของสินค้าเฉี่ยวชนคานสะพานลอย สินค้าที่โจทก์รับจ้างบรรทุกมาเสียหาย การกระทำได้กล่าวเป็นการใช้ความระมัดระวังแล้ว การที่จำเลยได้ทำการเสริมถนนให้เป็นหลังเต่าสูงขึ้นกว่าเดิมเพื่อป้องกันน้ำท่วมทำให้ความสูงของสะพานลอยน้อยกว่า 5 เมตร และจำเลยไม่ได้เปลี่ยนป้ายบอกความสูงของสะพานที่เกิดเหตุให้ตรงกับความเป็นจริง ทำให้ น. เชื่อว่า สะพานนั้นมีความสูง 5 เมตร ตามที่ปิดป้ายบอกไว้ เช่นสะพานพระราม 6 สะพานที่ น. ขับลอดผ่านมาแล้ว การกระทำของจำเลยเป็นการประมาทเลินเล่อ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ผู้รับช่วงสิทธิจากบริษัท ข.

การที่ น. มิได้ขับรถในช่องทางเดินรถซ้ายชิดกับขอบทางเท้า แต่ขับคร่อมสันแบ่งครึ่งช่องทางเดินรถ ช่องซ้ายและช่องขวา และบรรทุกสินค้าสูงกว่า 3 เมตร จากพื้นถนนโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานจราจรอันเป็นการฝ่าฝืนกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2522) ข้อ 1 (3) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จนเป็นเหตุให้เกิดชนคาน

ได้สะพานลอยนั้น เป็นเพียงความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก ซึ่งมีได้เป็นผลโดยตรงที่ก่อให้เกิดการละเมิดดังกล่าว และรถบรรทุกสิ่งของอาจบรรทุกสิ่งของสูงเกินกว่า 3 เมตร ได้หากได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ การที่โจทก์ใช้รถบรรทุกคอนเทนเนอร์สูงเกินกว่า 3 เมตร จึงมิได้เป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามของกฎหมายที่บัญญัติห้ามโดยเด็ดขาด โจทก์จึงมิได้ประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด

ผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้มาตรา 422 ของไทยมีที่มาจากมาตรา 823 วรรค 2 ของเยอรมันก็ตาม กล่าวคือ การฝ่าฝืนบทบังคับที่กำหนดหน้าที่บุคคลทั่วไปไว้ในการที่จะต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อป้องกันความเสียหายต่อสาธารณชน เช่น ขับรถต้องชิดซ้าย ต้องขออนุญาตผลิตอาหาร หรือยา หรือวัตถุอันตราย ก่อนลงมือผลิต ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม สันนิษฐานได้ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายตามแนวทางของเยอรมันยังไม่เหมาะสมที่จะใช้ในประเทศไทย เพราะประเทศไทยยังขาดความเข้าใจว่า กฎหมายตามความมุ่งหมายของมาตรา 422 มีความหมายเพียงใด และขาดแนวทางการบังคับใช้ในคดีคุ้มครองผู้บริโภค และแม้ว่ามาตรา 422 เป็นหลักกฎหมายทั่วไป ที่สามารถโยงการบังคับใช้กับกฎหมายเฉพาะได้ก็ตาม แต่เมื่อสภาพการบังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้อาจนำไปสู่ปัญหาการตีความกฎหมายในชั้นพิจารณาของศาลได้ จึงไม่มีหลักประกันความมั่นใจได้อย่างแน่แท้ว่า คู่ความที่อ้างมาตรา 422 ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคจะได้รับการเยียวยาและบังคับใช้

จึงสมควรนำหลักข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบไว้ก่อนไปบัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบข่ายที่เป็นกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่นจะเป็นการชัดเจนและเหมาะสมยิ่งกว่า เนื่องจากง่ายแก่การทำความเข้าใจในการนำไปบังคับใช้

โดยนำเอานิตินโยบายของรัฐเป็นเครื่องมือในการออกกฎหมาย เพื่อการคุ้มครองให้ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีความผิด หลักการของมาตรา 422 สามารถนำไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 จึงจะเกิดความชัดเจนมากกว่า การใช้บังคับมาตรา 422 โดยการโยงไปยังพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาดังกล่าวข้างต้น

เนื่องจากอาจเกิดปัญหาในการบังคับใช้ว่า กฎหมายที่ถูกรับมาตรา 422 โยงปรับใช้บังคับนั้นเป็นกฎหมายตามความมุ่งหมายแห่งมาตรา 422 หรือไม่ และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพและขาดความแน่นอน

อีกทั้งตัวบทมาตรา 422 เป็นเพียงบทขยายความจากมาตรา 420 เท่านั้น และยังมีปัญหาในความไม่ชัดเจนของกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น และยังขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงว่ากฎหมายที่มาตรา 422 มุ่งหมายคุ้มครองนั้นคือกฎหมายประเภทใด มีบัญญัติไว้ที่ใดบ้าง

ดังนั้น ในการบังคับใช้จึงขึ้นอยู่กับการใช้การตีความขององค์กรที่ใช้กฎหมาย แต่การละเมิดต่อผู้บริโภคเกิดขึ้นทุกวัน หากจะรอให้เป็นไปตามการพัฒนาการของการบังคับใช้กฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่าอาจจะไม่เหมาะสมและไม่ทันการต่อการแก้ไขปัญหาของผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิทุกวันจากการใช้สินค้าในชีวิตประจำวัน

ผู้เขียนขอเสนอตัวอย่างแนวทางในการพิจารณาว่าฝ่ายใดประมาทเลินเล่อตามกฎหมายลักษณะละเมิดทั่วไป ดังนี้¹²

ก. กรณีประมาทเลินเล่อทั้งสองฝ่าย

ในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายต่างประมาทเลินเล่อแล้วเกิดความเสียหายขึ้น มักจะกล่าวโทษอีกฝ่ายหนึ่งว่า ถ้าฝ่ายนั้นไม่ประมาทความเสียหายก็จะไม่เกิด ฝ่ายนั้นควรรับผิดชอบ เพราะความเสียหายมิได้เกิดจากการกระทำของฝ่ายตน ดังนั้นจะมีหลักวินิจฉัยอย่างไร บทบัญญัติละเมิดมีแต่เพียงว่าผู้ใดประมาทเลินเล่อทำให้เขาเสียหายอย่างนั้นท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด

การที่จะวินิจฉัยว่าเมื่อประมาทเลินเล่อทั้งสองฝ่าย กรณีอย่างใดจะถือว่าความเสียหายเกิดจากการกระทำของฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ต้องนำหลักกฎหมายทั่วไปมาวินิจฉัย ศาลฎีกาได้นำหลักกฎหมายทั่วไปมาปรับคดีและวางหลักไว้ในคดีเรือกายิง ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 933/2472 นายชีวลัก ที่ 1 บริษัทโกลบแอนด์เวิร์ดเกอร์ อินชัวร์รันส์ ที่ 2 โจทก์ กับตันเลฟโกรว ที่ 1 เรือกลไฟกายิง ที่ 2 จำเลย จำเลยที่ 1 เป็นนายเรือนำเรือกลไฟกายิงเข้าเทียบท่าบ่อนิวยอร์ก ไบจักรเรือกลไฟกายิงพัดเอาน้ำเข้าไปในเรือฉลอมของโจทก์ ซึ่งบรรทุกข้าวสารจอดอยู่ที่ท่าหน้าสะพานใกล้เคียงกับท่าห้างบ่อนิวยอร์กจมลงเสียหาย 2,000 บาทเศษ โจทก์ฟ้องเรียกให้จำเลยชดใช้

จำเลยสู้คดีว่า โจทก์เป็นฝ่ายผิดเพราะจอดเรือซ้อนล้ำกันถึง 8 ลำ ผิดพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 มาตรา 46

ศาลคดีต่างประเทศวินิจฉัยว่า จำเลยเลินเล่อในภายหลัง ความเสียหายเกิดเพราะจำเลยเลินเล่อ ต้องรับผิดชอบตามฎีกาที่ 713/2469 ต้องใช้ค่าเสียหาย

¹² พจน บุษปาคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, (จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525), น.146-161.

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ถ้าโจทก์ไม่ฝ่าฝืนกฎหมายจอดเรือซ้อนลำออกไปในแม่น้ำแล้ว การโดนก็จะไม่เกิดขึ้น จำเลยที่ 1 ไม่ได้ประมาท พิพากษายกฟ้อง

ศาลฎีกาเห็นว่า ที่ศาลอุทธรณ์ฟังว่าจำเลยที่ 1 ไม่ได้ประมาท การฟังข้อเท็จจริงดังนี้ผิด กับพยานหลักฐานในสำนวน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เรือกาอิงอยู่ห่างท่าราวครึ่งไมล์เห็นแล้วว่ามีเรือฉลอมจอดกีดขวางอยู่อย่างไร จำเลยรู้ดีว่าการที่จะนำเรือใหญ่เทียบท่าในขณะที่มีเรือลำเล็กๆ จอดลำออกไปในแม่น้ำเกะกะอยู่เช่นนี้ อาจมีอันตรายเกิดขึ้นได้หลายประการ เพราะจะถือท้ายเรือใหญ่เพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่าง ๆ ไม่ได้คล่องแคล่ว นอกจากจะใช้เวลาความระมัดระวังอย่างดีที่สุด และจำเลยก็รับว่ารู้สึกเหมือนกันว่า การที่จะนำเรือกาอิงเทียบท่าคราวนี้อาจมีอันตรายเกิดขึ้นได้ ทั้งจำเลยรู้อยู่เต็มใจว่ามีเรือฉลอมตั้ง 30 ลำผูกติดมาข้างซ้ายเรือกาอิง และรู้ดีด้วยว่าน้ำหนักของเรือฉลอมเหล่านี้ถ่วงหัวเรือทำให้ผู้ถือท้ายไม่ได้สะดวก

เมื่อจำเลยรู้แล้วว่าการที่จะนำเรือของตนซึ่งมีน้ำหนักถ่วงหัวเรือเข้าเทียบท่าในเวลาที่มีอุปสรรคต่าง ๆ กีดขวางอยู่นั้น อาจทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น จำเลยยังขึ้นแล่นเข้าไปโดยอาการอันฝ่าอันตรายดังนี้ กรรมการเห็นว่า จำเลยที่ 1 กระทำโดยประมาท

เหตุที่ทำให้เรือจำเลยโดนเรือโจทก์นั้นหาใช่เพราะการที่โจทก์จอดเรือซ้อนลำลำออกไปในแม่น้ำไม่ เพราะเรือของโจทก์จอดอยู่กับที่ และไม่ได้จอดอยู่ที่ท่าหางบ่อนี้อย่างจะเป็นเหตุให้โดนกับเรือจำเลยที่แล่นมาไม่ได้

ในกรณีเกิดการเสียหาย ซึ่งทั้งสองฝ่ายประมาทเลินเล่อด้วยกัน แต่ฝ่ายใดจะต้องรับผิดชอบหรือมีต้องรับผิดชอบต่อกัน มีหลักกฎหมายดังนี้

1. ฝ่ายหนึ่งได้กระทำการประมาทหรือเลินเล่อขึ้นก่อน และเป็นเหตุใกล้ชิดให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงอันตรายที่จะเกิดขึ้น ฝ่ายผู้กระทำการประมาท
2. ฝ่ายหนึ่งได้กระทำการประมาทเลินเล่อขึ้นก่อน แต่ไม่เป็นเหตุใกล้ชิดที่จะให้เกิดอันตราย ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรตามธรรมดาแล้วอาจหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดอันตรายขึ้นได้เลย แต่เพราะความประมาทเลินเล่อของฝ่ายนี้ในภายหลังจึงได้เกิดอันตรายขึ้นได้เลย ฝ่ายที่กระทำการประมาทหรือเลินเล่อในภายหลังนี้ต้องรับผิดชอบ
3. ถ้าทั้งสองฝ่ายได้กระทำการประมาทเลินเล่อด้วยกัน และเป็นเหตุใกล้ชิดต่อผลแห่งความอันตรายด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว ได้ชื่อว่าทั้งสองฝ่ายต่างผิดด้วยกัน

ตามข้อเท็จจริงและเหตุผลในท้องสำนวนดังกล่าวข้างต้น กรรมการเห็นว่าฝ่ายจำเลยเป็นผู้กระทำการเลินเล่อขึ้นในภายหลังตามหลักกฎหมายในข้อ 2 เพราะการที่โจทก์จอดเรือโดย

ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยามนั้น ไม่กระทำให้เกิดผลยิ่งไปกว่าทำให้มีเหตุการณ์อันหนึ่ง ซึ่งย่อมจะไม่ทำให้เกิดเสียหายขึ้นได้โดยนอกจากจำเลยฝ่าอันตรายโดยรู้อยู่แล้วว่าน่าจะเกิดอันตรายขึ้น และนำเรือกายิงเข้าเทียบท่าห่างบอเนียว โดยปราศจากความระมัดระวังอันสมควร เพราะฉะนั้นจำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแต่ฝ่ายเดียว

คำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ตัดสินโดยพระยาพรหมทัตศรีพิลาส พระยาเทพวิฑูรพหุลศรุตาบดี พระยามนุษรีธรรมประสาธ และมิสเตอร์บัสตาด ซึ่งเป็นผู้พิพากษาผู้มีชื่อเสียง ทั้ง 4 ท่าน สำเร็จวิชาการกฎหมายต่างประเทศมาอย่างเยี่ยม ได้พิพากษาวางหลักและปรับให้เข้ากับหลักเข้าใจได้ชัดแจ้ง เป็นแบบอย่าง ในการวินิจฉัยกรณีประมาณทั้งสองฝ่ายสืบต่อมาจนบัดนี้

จึงนำมาศึกษาวิธีปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งนำมาใช้ในคดีว่า กรณีอย่างนี้ความเสียหายเกิดจากความประมาทเลินเล่อของฝ่ายใด และจะยกคำพิพากษากฎีกาตามหลักแต่ละข้อมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1. หลักข้อที่ 1 ฝ่ายประมาทเลินเล่อก่อนต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษากฎีกาที่ 717/2509 พนักงานกรมอัยการ โจทก์ นายอุเชิน ที่ 1

นายศรปัญญา ที่ 2 จำเลย

คดีนี้ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าเหตุเกิดในถนนสุขุมวิทซึ่งมีความกว้างข้างละ 10.20 เมตร ข้างหนึ่งแบ่งช่องทางเดินรถเป็น 3 ช่อง ช่องที่ 1 กว้าง 3.50 เมตร รถยนต์บรรทุกแล่นคร่อมช่องที่ 1 และช่องที่ 2 โหมหน้าไปทางสี่แยกราชประสงค์มีรถจักรยานยนต์สองล้อของจำเลยที่ 2 แล่นในช่องที่ 1 ห่างขอบถนนทางซ้าย 1 เมตร อยู่ห่างรถยนต์บรรทุกด้านหลัง 12 เมตร พอรถยนต์บรรทุกแล่นไปใกล้ปากซอยบ้านกล้วยไต้ยังห่าง 8 เมตร รถยนต์บรรทุกเข้าไปแล่นในช่องที่ 2 เต็มคัน ครั้นรถยนต์บรรทุกแล่นไปห่างปากซอย 3 เมตร รถยนต์บรรทุกก็เลี้ยวเข้าช่องทางด้านซ้ายเฉลียวขวางทางรถในช่องทางที่ 1 รถจักรยานยนต์จึงห้ามล้อมีรอยล้อเป็นทางยาว 5.30 เมตร ไปถึงปากซอย จุดที่ชนอยู่ตรงปากซอยในช่องที่ 1 ห่างขอบทางด้านซ้าย 1 เมตร ชนแล้วรถจักรยานยนต์ครูดเข้าไปในซอย 5.60 เมตรจึงหยุด เป็นเหตุให้ นายประเสริฐซึ่งนั่งซ้อนท้ายรถของจำเลยที่ 2 ล้มตามไปกับรถจักรยานยนต์และถูกรถของจำเลยที่ 1 ครูดไปด้วย นายประเสริฐได้รับบาดเจ็บสาหัสและถึงแก่ความตายในคืนนั้นเอง โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยทั้งสองฐานทำให้คนตายโดยประมาท

ศาลอาญาวินิจฉัยว่า ก่อนรถยนต์บรรทุกจะเลี้ยวเข้าซอยได้เบารถข้างหลังทั้งได้ให้สัญญาณไฟและสัญญาณมือ และมองดูด้านหลังแล้วเห็นว่าไม่มีรถตามหลังมาจึงได้ให้รถเลี้ยวซ้าย การกระทำของจำเลยที่ 1 จะถือว่ากระทำโดยประมาทมิได้ส่วนจำเลยที่ 2 ใช้ความเร็วประมาณ 25

กิโลเมตรต่อชั่วโมงซึ่งเป็นการผิดกฎหมายเพราะการขับรถใกล้ทางแยกหรือทางเลี้ยวจะต้องใช้ความเร็วไม่เกิน 20 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ถ้าจำเลยที่ 2 ขับรถช้า ๆ หรือไม่เร็วเกินสมควรก็ควรจะหยุดหรือหลบหลีกได้ทัน จำเลยที่ 2 มีความผิดให้ลงโทษ ส่วนจำเลยที่ 1 ไม่มีความผิดยกฟ้อง

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ถ้ารถยนต์บรรทุกทุกเลี้ยวรถช้า ๆ รถจะหยุดได้เกือบทันทีเมื่อเกิดเหตุชนกัน แต่เมื่อชนกันแล้วรถจำเลยที่ 1 ยังแล่นต่อไปได้อีกมีรอยครูด 5.60 เมตร จากจุดที่ชนกัน ทั้งครูดเอารถจักรยานยนต์และทับไปบนตัวผู้ตาย แสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 1 ได้เลี้ยวรถอย่างรวดเร็ว เมื่อพิจารณาหรือย่ำห้ามล้อรถ จำเลยที่ 2 ก่อนจะถึงจุดชนเป็นรอยยาว 5.30 เมตร

ประกอบแล้วรูปคดีแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 1 เลี้ยวรถโดยเร็วและกระชั้นชิดกับรถของจำเลยที่ 2 จึงได้วิ่งมาใกล้แล้วจนไม่มีทางหลีกเลี่ยงที่จะไม่ให้เกิดชนกันได้ ถ้ารถจำเลยที่ 1 ไม่เลี้ยวเข้าซอยจนตัวรถขวางถนนแล้ว รถจำเลยที่ 2 ก็น่าจะหลบได้พ้นไม่ทางด้านหน้าก็ด้านหลัง การที่จำเลยที่ 1 เลี้ยวรถในระยะกระชั้นชิดตัดหน้ารถจำเลยที่ 2 ทำให้รถของจำเลยที่ 2 หลบไม่ทัน แม้จะขับรถความเร็วถูกต้องตามกฎหมายจราจรคือ 20 กิโลเมตรต่อชั่วโมง จำเลยที่ 2 ก็ไม่มีทางที่จะใช้สติหลีกเลี่ยงที่จะไม่ให้เกิดชนกันได้ จะถือว่าจำเลยที่ 2 มีความประมาทยังมีได้ พิพากษาแก้ให้ยกฟ้องสำหรับจำเลยที่ 2 ในข้อหาว่าประมาทเป็นเหตุให้คนตายนั้นเสีย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ในกรณีที่รถแล่นคนละช่องต้องรักษาชองเดินของตนเพราะรถที่เดินในช่องอื่นย่อมแล่นขนานหรือผ่านไปได้ในช่องเดินรถของเขา รถที่แล่นช่องกลางอย่างรถยนต์บรรทุกของจำเลยที่ 1 เมื่อจะเลี้ยวซ้ายหรือเลี้ยวขวาหรือขึ้นหน้ารถอื่นซึ่งจะต้องแล่นเข้าไปในช่องทางเดินรถช่องที่ 1 และช่องที่ 3 มีหน้าที่ต้องระมัดระวังมิให้แล่นตัดหน้ารถอื่นในช่องทางรถนั้น ๆ รถยนต์บรรทุกของจำเลยที่ 1 เลี้ยวเฉียงซ้ายเข้าซอยบ้านกล้วยใต้จะต้องขวางทางเดินรถในช่องที่ 1 การเลี้ยวรถทางซ้ายจะต้องเดินรถชิดขอบซ้ายของทางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 มาตรา 9 วรรคสอง

แต่รถยนต์บรรทุกของจำเลยที่ 1 ไม่ปฏิบัติเช่นนั้น อ้างว่าซอยหักเป็นข้อศอกต้องตีวงให้กว้างจึงจะเข้าซอยได้ รถบรรทุกของจำเลยจึงต้องแล่นในช่องกลางและแล่นเฉียงเข้าไปในช่องที่ 1 ก่อนถึงปากซอย 3 เมตร ในกรณีเช่นนี้รถยนต์บรรทุกมีหน้าที่ต้องระวังไม่ให้กีดขวางรถอื่นในช่องทางนั้น และสามารถจะกลับโดยปลอดภัย หากแล่นเข้าไปกีดขวางในช่องทางเดินรถอื่นแล้วอันตรายจะเกิดขึ้นเพราะการกระทำของตน

แต่ฝ่ายรถยนต์บรรทุกหาได้ระมัดระวังไม่ได้แล่นเฉียงเข้าไปในช่องที่ 1 ทั้งที่รถจักรยานยนต์ของจำเลยที่ 2 แล่นอยู่ในช่องที่ 1 ในระยะใกล้ เมื่อรถจักรยานยนต์เห็นเช่นนั้นจึงเริ่มห้ามล้อ แต่ระยะใกล้เพียง 5.30 เมตร ไม่สามารถจะหยุดรถได้ทัน จำเลยที่ 1 จะแก้ตัวว่าได้ให้

สัญญาณแล้วหาได้ไม่ เพราะการให้สัญญาณแล้วเลี้ยวทันทีไม่สามารถจะป้องกันอันตรายได้ ส่วนข้อที่กล่าวหาว่าจำเลยที่ 2 ขับรถเร็ว 25 กิโลเมตรต่อชั่วโมงเมื่อจะผ่านทางแยกนั้น เมื่อจำเลยที่ 1 ขับเข้ามาขวางทางแล่นโดยกระชั้นชิด แม้จะขับรถเร็วน้อยกว่านี้ก็ต้องชนอยู่นั่นเอง หาได้เป็นความประมาทของจำเลยที่ 2 ไม่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยชอบแล้ว พิพากษายืน

เมื่อปรับเข้ากับหลักข้อที่ 1 ใครประมาทเลนเล่อก่อน รถยนต์บรรทุกประมาทเลนเล่อก่อน เพราะแล่นขวางทางรถจักรยานยนต์โดยวิธีผิดกฎหมายและไม่ใช้ความระมัดระวังตามธรรมดา รถจักรยานยนต์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะเลี้ยวตัดหน้าในระยะกระชั้นชิด แม้จะขับเร็วเกิน 20 กิโลเมตรไปเพียงอีก 5 กิโลเมตรก็ไม่ใช่เหตุที่จะทำให้หลีกเลี่ยงได้ ถึงจะขับเร็วน้อยกว่าหรือขับรถถูกต้องตามกฎหมายก็ต้องชนอยู่ดี รถยนต์บรรทุกจึงเป็นฝ่ายประมาทเลนเล่อก่อให้เกิดเหตุ ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

2. หลักข้อที่ 2 ฝ่ายประมาทเลนเล่ต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1250/2509 ผู้ว่าคดีศาลแขวงพระนครเหนือ โจทก์ นายทา ศรีแก้ว จำเลย จำเลยขับรถเมล์แดงผ่านสี่แยกถนนพิษภัยไปทางอำเภอคูสิต โดยความเร็วสูงกว่า 35 กิโลเมตรต่อชั่วโมง รถเก๋งขับผ่านสี่แยกถนนพิษภัยเกิดชนกันโดยแรงแล้วเกี่ยวเกาะติดกันครูดไปตามพื้นถนนประมาณ 10 เมตร จนรถเมล์ไปชนต้นไม้ขวางทางจึงหยุดได้ เป็นเหตุให้คนโดยสารรถเมล์บาดเจ็บสาหัสและไม่สาหัส 19 คน คนขับรถเก๋งบาดเจ็บสาหัส ฝ่ายรถเก๋งประมาทเพราะขับฝ่าฝืนเครื่องหมายหยุดที่ติดตั้งไว้ฝ่ายรถเมล์ประมาทเพราะขับผ่านสี่แยกด้วยความเร็วซึ่งกฎหมายจำกัดไว้ไม่เกิน 20 กิโลเมตรต่อหนึ่งชั่วโมง จุดที่ชนกันเลยศูนย์กลางทางร่วมไปทางอำเภอคูสิต 0.90 เมตร ฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิด

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้รถเก๋งจะประมาทฝ่าฝืนเครื่องหมายเหตุตอนทางแยกในขณะที่จำเลยกำลังขับรถตัดทางแยกนั้นไปด้วยก็ดี แต่จุดที่ชนกันอยู่ห่างศูนย์กลางร่วมไปทางอำเภอคูสิต 0.90 เมตร แสดงว่าถ้ารถจำเลยขับผ่านสี่แยกไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดก็ไม่เกิดชนกัน แต่เพราะจำเลยขับรถเกินกว่ากำหนดตะปึงไปโดยไม่ชะลอให้ช้าลงบ้าง ความเร็วนี้จึงเร่งจังหวะรถให้เข้าไปปะทะกับรถเก๋งเข้า ดังนี้ย่อมได้ชื่อว่าจำเลยประมาท

เหตุที่จะเข้าข้อ 2 ดูตรงที่ว่า ฝ่ายหลังสามารถป้องกันอันตรายนั้นได้ถ้าใช้ความระมัดระวัง และความประมาทของฝ่ายแรกไม่กะทันหันจนไม่สามารถหลีกเลี่ยงอันตรายได้ แม้ว่าฝ่ายหลังจะไม่ได้กระทำการดังที่กล่าวหา เช่นขับเร็วเกินกำหนด หรือขับรถด้วยความเร็วสูง หรือเบรกไม่ดี เพื่อจะดูว่าความเลนเล่ของใครเป็นเหตุใกล้ชิดที่จะให้เกิดอันตรายกว่ากัน ข้อสำคัญมักจะเจียดกับหลักที่ 3 คือ เป็นเหตุใกล้ชิดต่อผลด้วย

ตัวอย่างในข้อ 2 นี้ ที่เห็นชัดคือคดีเรือกาอิงดังได้กล่าวมาข้างต้น เรือฉลอมจอดซ้อนลำ ยื่นออกมาเกียดขวางการเทียบท่า เป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งถือว่าประมาทเลินเล่อและเป็น ฝ่ายกระทำก่อน เพราะมีอยู่ก่อนที่เรือกาอิงจะเข้าไปเทียบท่าเป็นเหตุการณ์อีกอันหนึ่ง แต่จะเกิด เหตุเรือโดนกันไม่ได้หรือใบจักรพัดน้ำเข้าเรือฉลอมทำให้เรือฉลอมจมไม่ได้ ถ้าฝ่ายเรือกาอิงไม่เข้า เทียบท่า ดังนั้น การกระทำของฝ่ายเรือกาอิงจึงใกล้ชิดกับเหตุ

3. หลักข้อที่ 3 ประมาทเลินเล่อด้วยกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 491/2507 พนักงานอัยการจังหวัดนครปฐม โจทก์ นายมลที่ 1 นายฮบ ที่ 2 จำเลย ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยทั้งสองขับรถยนต์โดยสารคนละคันจากนครปฐม จะเข้ากรุงเทพฯ จำเลยที่ 2 ขับออกหน้า รถจำเลยเปิดแตรขอทางจำเลยที่ 2 ไม่ยอมให้ทางและไม่ลด ความเร็วลง กลับเร่งความเร็วยิ่งขึ้นอีก แต่จำเลยที่ 1 ก็เร่งความเร็วขึ้นหน้าไปได้ จำเลยที่ 2 ก็เร่ง ความเร็วขึ้นอีกจนขึ้นหน้ารถจำเลยที่ 1 และขับแข่งกันไปได้ จำเลยที่ 2 ก็เร่งความเร็วขึ้นอีกจนขึ้น หน้ารถจำเลยที่ 1 และขับแข่งกันต่อไป ผลัดกันขึ้นหน้าตามหลังด้วยความเร็ว 80-90 กิโลเมตรต่อ ชั่วโมง จนถึงโค้งแคบรถทั้งคู่แล่นแข่งกันไปบนเส้นทางโค้งซึ่งมีผิวจราจรกว้างเพียง 6 เมตร แล่นไป ได้ราว 300 เมตร อีก 100 เมตรจะสุดโค้งมีรถยนต์บรรทุกคันหนึ่งแล่นสวนมา

ผู้ขับรถยนต์บรรทุกเห็นรถจำเลยทั้งสองแล่นแข่งกันมาจึงหยุดรถแอบข้างทาง เนื่องจาก ทางตรงนั้นแคบ รถยนต์โดยสารสองคันนี้นั้นกว้างคันละ 2.30 เมตร จึงแล่นกินทางเกือบเต็มถนน แม้รถบรรทุกจะหยุดแอบข้างทาง รถจำเลยที่ 1 ยังเฉี่ยวเอารถบรรทุกที่จอดด้านขวาทำให้กระบะ ไม่ฉีกขาดแล้วรถจำเลยที่ 1 แล่นไปปะทะรถจำเลยที่ 2 ซึ่งแล่นทางใน ทำให้รถจำเลยที่ 2 ตกถนน พลิกคว่ำหลายทอดคนในรถบาดเจ็บสาหัส จำเลยที่ 2 ชนแล้วก็ขับรถหนีไป โจทก์ฟ้องจำเลย ทั้งสองว่าขับรถประมาทเป็นเหตุให้คนโดยสารบาดเจ็บสาหัส

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า การที่จำเลยทั้งสองขับรถแข่งกัน แล่นคู่กันไปในทางโค้งด้วยความเร็วสูง เป็นความประมาทของจำเลยทั้งสอง มีความผิดทั้งคู่

ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 2 ขับรถเร็วเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดห้ามไว้ แต่จำเลยที่ 2 เป็นฝ่ายแล่นนำหน้าชิดขอบซ้ายอันเป็นทางของตน แม้จะเป็นความประมาทอยู่ด้วย ก็ดี แต่การขับรถของจำเลยที่ 2 ไม่ได้เป็นเหตุให้รถจำเลยที่ 2 คว่ำลง รถจำเลยที่ 1 ต่างหากเป็น ผู้มากระทำให้รถจำเลยที่ 2 คว่ำ ถ้ารถจำเลยที่ 1 ไม่มากระทบก็ไม่เกิดอันตราย จึงถือไม่ได้ว่าการ กระทำของจำเลยที่ 2 เป็นเหตุให้รถจำเลยที่ 2 คว่ำ จำเลยที่ 2 จึงไม่มีความผิดฐานทำให้ผู้อื่น บาดเจ็บโดยประมาท

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่รถวิ่งแข่งกันมาด้วยความเร็วสูงในถนนที่แคบและเป็นทางโค้ง ด้วยเช่นนี้ บุคคลธรรมดาย่อมเห็นได้ว่าเป็นการเสี่ยงต่ออันตรายมากถ้ามีรถสวนมาก็ต้องชนกัน เป็นเหตุให้ผู้โดยสารจะต้องบาดเจ็บสาหัสล้มตาย หากว่าจำเลยที่ 2 ได้ใช้ความระมัดระวังคำนึงว่ารถของตนมีผู้โดยสารหลายคนอาจจะต้องได้รับอันตราย เพราะความคึกคะนองของตน ในการที่จะขับแข่งแย่งทางกับรถจำเลยที่ 1 แล้วเบรความเร็วลงปล่อยให้จำเลยที่ 1 ขึ้นหน้าไปอันตรายก็ย่อมไม่เกิดขึ้น ศาลฎีกาเห็นว่า จำเลยที่ 2 เป็นผู้กระทำโดยประมาท (จำเลยที่ 1 รับสารภาพแล้ว ไม่สู้คดี) จึงมีความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้บังคับคดีไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

กรณีขับรถแข่งกันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจราจร มาตรา 27 เป็นการกระทำโดยประมาทเดินเลี้ยวทั้งสองฝ่าย ที่นี้มาไล่เข้าหลัก 3 ข้อจะเข้าข้อไหน ตอนแรกที่รถยนต์โดยสารแซงขึ้นมา คันหน้าไม่ยอมให้แซงกลับเร่งความเร็วขึ้นอีกแล้วแล่นแข่งคู่กัน ไม่ใช่เหตุที่จะทำให้รถทางในคือรถของจำเลยที่ 2 ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงอันตรายได้ เพราะยังแข่งกันไปอีกถึง 300 เมตร จึงเกิดอันตราย

ถ้าใช้ความระมัดระวังความเร็วลงอันตรายจะไม่เกิด เพราะรถจะไม่แล่นคู่เต็มถนน จึงไม่เข้าหลักทั้งข้อ 1 และข้อ 2 การที่รถแล่นคู่กันเต็มถนนเพราะการขับแข่งรถคันในทำให้รถคันนอกเข้าทางซ้ายไม่ได้ เป็นเหตุให้กระแทกสวนแล้วเซมาปะทะรถคันใน รถทั้งสองคันทำให้มีเหตุเท่าเทียมกันหรือมีน้ำหนักเท่ากันที่ก่อให้เกิดผลเสียหายนั้น ถ้าไม่มีการกระทำของรถคันใน ผลก็จะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น

คือถ้าวรถคันในยอมให้คันนอกเข้าทางได้ คันนอกก็จะไม่กระแทกรถที่สวน หรือที่จอดแอบข้างขวา เหตุที่รถกระแทกข้างขวาทำให้เซมาปะทะรถคันใน เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุที่รถคันในไม่ยอมให้รถคันนอกเข้าทางโดยขับแข่งเอาไว้ เป็นผลโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรถคันในด้วย ความประมาทของรถทั้งสองคัน เป็นเหตุใกล้ชิดต่อผลแห่งอันตราย เข้าตามหลักข้อ 3 จึงรับผิดชอบทั้งคู่

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หลักความรับผิดชอบตามมาตรา 422 เป็นการบัญญัติกฎหมายตามนโยบายของรัฐที่ประสงค์จะคุ้มครองบุคคลจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายและยากแก่การพิสูจน์ในกรณีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล

มาตรา 422 มิได้กำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดโดยแท้ไว้ แต่ต้องปรับโยงไปใช้กับกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราออกมาในรูปของกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น คือกฎหมายสังคม เช่น พระราชบัญญัติกฎหมายจราจรทางบก พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510

ผู้เขียนมีความเห็นว่าโดยภาพรวมแล้วหลักของมาตรา 422 มีจุดประสงค์ที่มุ่งปกป้องคุ้มครองบุคคลอื่นจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นและยากแก่การพิสูจน์ จึงต้องมีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไว้เพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย เพียงแต่ความเข้มข้นของความคุ้มครองของมาตรา 422 จะบัญญัติข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไว้อย่างกลาง ๆ กล่าวคือจำเลยนำสืบหักล้างได้กว้าง เพียงแต่สันนิษฐานความผิดไว้ก่อนเท่านั้น แต่ขาดความชัดเจนในการบังคับใช้ ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

2. ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะได้ศึกษาถึง ปัญหาการการพิสูจน์ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติ โดยที่ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติเฉพาะอยู่หลายฉบับที่บัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ และได้กำหนดหน้าที่ผู้ผลิตไว้ เมื่อมีการฝ่าฝืนบทกฎหมายก็มีมาตรการทางกฎหมายอาญาและมาตรการทางปกครอง เช่น ห้ามผลิต โทษปรับทางปกครอง หรือห้ามจำหน่ายสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือห้ามประกาศโฆษณาใดๆ ที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือการที่กฎหมายบังคับให้ติดฉลาก เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้า และต้องการความเยียวยาในทางแพ่งกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ ดังกล่าว มิได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงความรับผิดทางแพ่ง ซึ่งอาจเป็นเพราะประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมาย จึงให้โยงไปใช้กับหลักความรับผิดในทางละเมิด คือมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ความรับผิดทางละเมิดทั่วไป ไม่อาจให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้ในแง่ของการการพิสูจน์ ที่ต้องนำสืบถึงความจริงหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบธุรกิจ

ผู้เขียนเห็นว่า จำเป็นที่จะต้องนำเอาข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไปปรับใช้กับกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ เพื่อเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังผู้ประกอบธุรกิจได้

สำหรับกฎหมายต่าง ๆ ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค ที่ผู้เขียนจะได้อธิบายคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510

ต่อไปนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงแนวคิดและพัฒนาการในการคุ้มครองผู้บริโภค ดังนี้ โดยที่ทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิดมีหลักว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบเมื่อเขากระทำความผิดทางศีลธรรมหรือทำชั่ว ถ้ามิได้ทำชั่วก็ไม่ต้องรับผิดชอบ และความรับผิดชอบนั้นต้องรับผิดชอบเพื่อตนเอง¹³ แนวความคิดที่ว่าต้องมีความผิดจึงจะมีความรับผิดชอบนี้ เรียกว่า No Liability without Fault หรือ Fault Theory ซึ่งทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิดอธิบายการเกิดละเมิดว่าความรับผิดชอบในทางละเมิดจะเกิดแต่เฉพาะกรณีละเมิดโดยจงใจหรือกระทำหรือประมาทเลินเล่อ¹⁴

ทฤษฎีและหลักกฎหมายต่าง ๆ นั้นถูกยอมรับและยึดถือเป็นอุดมคติของสังคมจนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักนิติศาสตร์เริ่มมีความเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าวมีข้อบกพร่อง เพราะระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันอย่างเต็มที่ มิได้เอื้ออำนวยความยุติธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคเท่าที่ควร การผลิตสินค้าใช้วัตถุดิบในการผลิตและมีกรรมวิธีการผลิตที่เกินกว่าความรู้ความสามารถของผู้บริโภคที่จะตามได้ทัน บางกรณีการขายกำลังการผลิตทำให้คุณภาพสินค้าต่ำลงและอาจเกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบและไม่มีอำนาจต่อรอง นักนิติศาสตร์จึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องชดเชยความเสียหายและต้องหามาตรการคุ้มครองให้แก่ผู้บริโภค โดยรัฐจำเป็นต้องเข้ามาดูแลช่วยเหลือผู้บริโภค มิใช่ปล่อยให้เอกชนหรือผู้บริโภคดูแลป้องกันส่วนได้เสียของตนเอง

ในประเทศยุโรปตะวันตกที่ยังยึดมั่นในระบอบเสรีนิยมปัจเจกชนนิยมเอง ก็ต้องมีการปรับตัวแก้ไขจุดอ่อนของตัวเองที่เกิดจากปัจเจกชนนิยม/เสรีนิยมมากเกินไป ทั้งนี้ โดยยังคงยึดรากฐานเดิมทางอุดมการณ์ปัจเจกชนนิยม/เสรีนิยมอยู่ รวมถึงระบอบการปกครองด้วย

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปต่อแต่นี้ คือ มิติการมองปัญหาและการแก้ปัญหา มิได้หยุดที่สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามรูปแบบของมนุษย์แต่ละคนตามกฎหมายรับรองอีกต่อไป แต่ รัฐบาล และกฎหมายต้องลงไปสร้างสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในความเป็นจริงให้เกิดขึ้นกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้ความเป็นจริง แม้ในทางอุดมการณ์สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์แต่ละรุ่นจะยังคงได้รับความสำคัญอยู่ต่อไป ตามปรัชญา

¹³ วิชา มหาคุณ, “ทฤษฎีกฎหมาย”, วารสารกฎหมาย, ปีที่ 1, (กันยายน 2517) : น. 75.

¹⁴ สุขุม ศุภนิติย์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น. 7.

ปัจเจกชนนิยม/เสรีนิยมในศตวรรษที่ 18 แต่จะมีการเชื่อมโยงมนุษย์แต่ละคนเหล่านั้นเข้ากับสังคมมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ก็คือ มนุษย์แต่ละคน ยังคงมีคุณค่าในฐานะปัจเจกชน (Individual) อยู่ แต่สังคมจะลงไปคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือกลุ่มมนุษย์ที่ด้อยกว่า และต้องการความช่วยเหลือ เราเรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการทำให้สิทธิของมนุษย์และคนกลายเป็นเรื่องของสังคม¹⁵ (Socialisation des Droits de L'homme)

นอกจากนั้น รัฐที่เคยถูกจำกัดบทบาทไม่ให้แทรกแซงในระบบเศรษฐกิจ สังคม ก็กลายเป็นรัฐที่ต้องแทรกแซงเข้าไปในทุกเรื่องที่ต้องคุ้มครองมนุษย์หรือสังคม “รัฐเสรีนิยม” (Etat liberal) และ “รัฐปัจเจกชน” (Etat individualiste) ก็กลายเป็น “รัฐสังคมหรือรัฐสวัสดิการ” และ “รัฐแทรกแซง”¹⁶

การแทรกแซงทางเศรษฐกิจโดยรัฐจึงเกิดขึ้นในทุกลักษณะ และเครื่องมือของรัฐในการดำเนินการประการหนึ่ง คือ “กฎหมาย” และกฎหมายนั้นมิใช่กฎหมายเอกชน หากแต่เป็น “กฎหมายมหาชน”¹⁷ และกฎหมายที่จะมาจัดการกับปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น นอกจากกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นการมีบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง¹⁸ ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายมหาชนแล้วยังมีกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ ปรากฏขึ้นตามมาด้วย และกฎหมายฉบับหนึ่งที่สามารถทำให้การจัดการเกี่ยวกับเศรษฐกิจโดยรัฐดำเนินไปได้ก็คือ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

สังคมปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้นทำให้มนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าหรือบริการได้ตามอิสระอันเป็นแนวความคิดตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอิสระและเสรีภาพของบุคคลในการดำรงชีวิตที่เท่าเทียมกัน

¹⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, วิวัฒนาการปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ กฎหมายมหาชน เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น.114-115.

¹⁶ เพิ่งอ้าง, น.116-117.

¹⁷ อมร จันทรมนูญ, กฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545), น.25.

¹⁸ สุรพล นิติไกรพจน์, “ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3 ปีที่ 21, น.372, (2534)

หลักทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวถึง ระบบของตลาดที่สมบูรณ์มี อุปสงค์ – อุปทาน กำลังถูกผู้ประกอบการที่มีอำนาจเหนือกว่า ทั้งปัจจัยทางด้านทุนทางธุรกิจ แรงงาน กำลังจะกลืนตลาดให้เป็นของตัวเองเพียงผู้เดียว ทำให้เกิดการผูกขาดตลาดได้ นอกจากนี้ยังมีแนวคิด เรื่อง “รัฐสวัสดิการ” หรือแนวคิดที่ถือว่ารัฐในฐานะฝ่ายปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ในการคุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และถือเป็นหน้าที่หลักของรัฐในการทำให้ความคุ้มครองประชาชน โดยอาศัยกลไกทางกฎหมาย และใช้อำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย และป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน¹⁹

ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเกิดขึ้นมาจากหลักกฎหมายหลายหลัก เช่นหลักกฎหมายเอกชน หลักกฎหมายมหาชน หลักรัฐศาสตร์นโยบาย โดยนำหลักกฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าวมาประสานให้กลมกลืนสอดคล้องกันและปรับใช้เป็นกลไกของรัฐ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นประชาชนมิใช่เฉพาะรายบุคคล วัตถุประสงค์สูงสุดคือเพื่อยังให้สังคมเกิดความสมดุลในการอยู่ร่วมกัน โดยรัฐคำนึงถึงส่วนได้ส่วนเสียระหว่างประโยชน์ของปัจเจกชนกับประโยชน์ส่วนรวมหรือประชาชนเป็นหลักในการเข้าแทรกแซง

จากแนวความคิดทั่วไปของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและพัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายสมัยใหม่หรือที่เรียกว่า กฎหมายสังคมสมัยใหม่นั้น จะไม่ยึดติดอยู่กับหลักคิดในการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีแนวความคิดว่าจะมีกฎหมายลักษณะใดที่ใช้บังคับร่วมกันได้อย่างประสานกลมกลืนกันแบบบูรณาการ เพราะเป้าหมายสูงสุดของการมีกฎหมายก็เพื่อให้สังคมเกิดความ เป็นธรรมและความสงบสุข

ดังนั้น การที่นักกฎหมายมักจะแบ่งแยกหรือแบ่งขอบเขตหรือหลักเกณฑ์ของกฎหมายเอกชนกับกฎหมายมหาชนออกจากกันอย่างเช่นปัจจุบันนี้

ผู้เขียนมีความเห็นว่า แนวโน้มในอนาคตแนวความคิดการแบ่งแยกพรมแดนของกฎหมายจะแคบลงมาและจะปรับเข้าหากันมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสังคมมีปฏิสัมพันธ์ในวงกว้างมากขึ้นจากความเป็นปัจเจกชนสู่ความเป็นสังคมส่วนรวม และลักษณะของความสัมพันธ์มีความสลับซับซ้อนและผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนหรือสังคมส่วนรวมมีบทบาทและสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งส่งผลให้ความรับผิดชอบในทางละเมิดสมัยใหม่จำต้องเปลี่ยนแปลงกลไกในการให้ความคุ้มครอง โดยต้องมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายหรือประชาชนในฐานะที่เป็นผู้บริโภคส่วนใหญ่ของสังคม

¹⁹ เพิ่งอ้าง, น.14.

เพราะฉะนั้นการพิจารณาพิสูจนในคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคต่าง ๆ ต้องหาทางที่จะให้มีการผลักดันการพิสูจนไปยังฝ่ายที่อยู่ในสถานะที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานได้ดีที่สุด นั่นคือ ผู้ประกอบธุรกิจ ด้วยการอาศัยบทบาทและกลไกของข้อสันนิษฐานของกฎหมายซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ดีในแง่ของการผลักดันการพิสูจน

2.1 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายกลางที่คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการควบคุมการโฆษณา ฉลาก หรือสัญญา

ในกฎหมายฉบับนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึง ภาพรวมของหลักการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดการคุ้มครองผู้บริโภค เพราะผู้บริโภคเสียเปรียบผู้ประกอบการในทุก ๆ ด้าน ดังนี้

1. ความคุ้มครองด้านการโฆษณา ต้องไม่ใช่ข้อความที่เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หรือใช้ข้อความที่อาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ ไม่ว่าข้อความดังกล่าวนั้นจะเป็นข้อความที่เกี่ยวกับแหล่งกำเนิด สภาพ คุณภาพ หรือลักษณะของสินค้าหรือบริการ ตลอดจนการส่งมอบ การจัดหาหรือการให้สินค้าหรือบริการ

2. ความคุ้มครองด้านฉลาก เป็นการที่รัฐออกกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องให้ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้า เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้านั้นๆ โดยผู้บริโภคสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาเลือกซื้อหรือใช้สินค้าได้อย่างปลอดภัย เป็นธรรมและประหยัด

ดังนั้น ข้อความที่ปรากฏในฉลาก กฎหมายจึงกำหนดให้ใช้ข้อความที่ตรงต่อความจริง และไม่มีข้อความที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้า และให้ใช้ข้อความตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการว่าด้วยฉลากกำหนด

3. ความคุ้มครองด้านสัญญา ในสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน รัฐได้ยอมรับว่าบุคคลไม่มีความเสมอภาคกันอย่างแท้จริง ไม่ว่าด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ สถิติปัญญา ทำให้อำนาจต่อรองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ด้อยกว่าอาจถูกเอาเปรียบได้ โดยเฉพาะผู้บริโภคที่เป็นประชาชนทั่วไป ยิ่งไม่มีอำนาจต่อรองต่อผู้ประกอบการ ดังนั้นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงต้องมีหลักการในเรื่อง สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา

การที่รัฐเข้ามาแทรกแซงการทำสัญญาระหว่างเอกชนต่อเอกชน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงหลักเสรีภาพในการทำสัญญาของบุคคล ที่ผ่อนคลายลงไป เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคที่เป็นประชาชนส่วนรวม

สำหรับการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคมี 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

(1) สิทธิที่ได้รับข่าวสาร (Right to be informed)

การได้รับข่าวสารเป็นการเพิ่มพูนความความรู้แก่ผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคมีพื้นฐานทางข้อมูลไว้ใช้ในการตัดสินใจในการเลือกหาสินค้าและบริการที่ตนต้องการ การได้รับข่าวสารที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เพียงพออาจทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดและตัดสินใจผิดพลาดในการเลือกสินค้าและบริการ สิทธิได้รับข่าวสารจึงเป็นการช่วยชดเชยข้อเสียเปรียบในแง่ความรู้ที่ผู้บริโภคมีต่อผู้ประกอบการธุรกิจ กฎหมายจึงก้าวเข้ามาควบคุมโฆษณา ฉลาก และการให้ข่าวสารรูปแบบต่าง ๆ แก่ผู้บริโภค นอกจากนั้น เมื่อการได้ข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภคเป็นสิทธิของผู้บริโภค กฎหมายก็ควรสนับสนุนให้องค์กรของรัฐและสมาคมผู้บริโภคให้ข่าวสารเพื่อการศึกษาแก่ผู้บริโภคด้วย

(2) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ (Right to choose) อิสระในการเลือกหาสินค้าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ยึดการแข่งขันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพสินค้า หากผู้บริโภคขาดอิสระในการเลือกหาสินค้าย่อมแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องที่ไม่เป็นไปตามระบบนี้ การไม่อิสระในการเลือกหาสินค้าอาจมีหลายสาเหตุ เช่น ได้รับข้อมูลผิดพลาดทำให้เลือกซื้อสินค้าได้โดยไม่อิสระ ในแง่นี้สิทธิในข้อนี้จะซ้ำซ้อนกับสิทธิในข้อที่หนึ่ง การขาดอิสระในการเลือกอาจมีสาเหตุมาจากพลังทางเศรษฐกิจของผู้บริโภคอ่อนแอกว่าทำให้จำใจยอมรับข้อเสนอของผู้ประกอบการธุรกิจในแง่ สิทธิข้อนี้จะซ้ำซ้อนกับสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญาในข้อที่ 4 ที่จะกล่าวต่อไป นอกจากนั้นการขาดอิสระในการเลือกอาจเนื่องมาจากการผูกขาดผู้ประกอบการธุรกิจก็ได้

(3) สิทธิได้รับความปลอดภัย (Right to safety)

สินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตมาขายแก่ผู้บริโภคย่อมถือว่าผู้ประกอบการธุรกิจได้ศึกษาและพัฒนาสินค้านั้นขึ้นโดยเห็นว่าเหมาะสมแก่สภาพการใช้งานแล้วจึงจะนำออกมาจำหน่าย ความเหมาะสมของสินค้าที่จำหน่ายได้ (merchantability) จะครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพและความปลอดภัย เพราะสินค้าที่อาจจะเกิดอันตรายได้ย่อมไม่มีผู้ใดซื้อไปใช้ ความปลอดภัยแต่เดิมพิจารณาจากสินค้ากายภาพเป็นหลัก แต่การคุ้มครองผู้บริโภคในปัจจุบันย่อมรวมถึงความไม่บกพร่องของสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น หลักในปัจจุบันคือ สินค้าและบริการต้องจัดให้มีขึ้นโดยไม่มี ความบกพร่อง (defective) โดยต้องมีมาตรฐานเพียงพอแก่การใช้งานหรือใช้บริการ

สิทธิในข้อนี้ปัจจุบันอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าสิทธิในสินค้าหรือบริการที่ได้มาตรฐาน (Right to standard goods or services)

(4) สิทธิได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา (Right to fair contract)

ตัวสัญญามี 2 สถานะ ในสถานะหนึ่งสัญญาจะเป็นการกำหนดคุณภาพของบริการ โดยบริการจะดีอย่างไรย่อมเป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญา ซึ่งในแง่นี้จะซ้ำซ้อนกับสิทธิที่ 3 เรื่องความไม่บกพร่องในมาตรฐานของสินค้าหรือบริการ ในอีกสถานะหนึ่งสัญญาที่ดีต้องไม่ผูกมัดการซื้อสินค้าหรือบริการ ในอีกสถานะหนึ่งสัญญาที่ดีต้องไม่ผูกมัดการซื้อหาสินค้าอื่นซึ่งในแง่นี้จะเป็นเรื่องสิทธิที่ 2 เรื่องอิสระในการเลือกสินค้า

ดังนั้น ในกรณีที่สัญญาเป็นส่วนประกอบของสินค้าและบริการเกี่ยวกับเงื่อนไขและความรับผิดชอบคู่สัญญา ได้แก่ ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ นั้นจะเห็นได้ว่า สัญญาเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าและบริการที่จะให้แก่ผู้บริโภคนั่นเอง

(5) สิทธิได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย (Right to be Leaed)

ถ้าสินค้าหรือบริการใดก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคผู้บริโภคต้องมีหนทางได้รับการเยียวยาความเสียหายนั้นเสมอ จึงจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคที่สมบูรณ์ การเยียวยาเป็นเรื่องปกติในทางกฎหมายแต่ในความเป็นจริงผู้บริโภคอยู่ในฐานะเสียเปรียบหลายประการ กฎหมายในส่วนนี้จึงต้องพัฒนาขึ้นโดยเฉพาะเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรม

2.2 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522²⁰

อาหาร หมายความว่า ของกินหรือเครื่องดื่มที่จําหน่ายได้แก่

(1) วัตถุทุกชนิดที่คนกิน ดื่ม อม หรือนําเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าด้วยกรณีใดๆ หรือในรูปลักษณะใด ๆ แต่ไม่รวมถึงยา วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น แล้วแต่กรณี

(2) วัตถุที่มีมุ่งหมายสำหรับใช้หรือใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตอาหาร รวมถึงวัตถุเจือปนอาหาร สี และเครื่องปรุงแต่งกลิ่นรส

อาหารควบคุมเฉพาะ หมายความว่า อาหารที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้เป็นอาหารที่อยู่ในความควบคุมคุณภาพหรือมาตรฐาน

²⁰ สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น.65-66.

ฉลาก หมายความว่ารวมถึงรูป รอยประดิษฐ์ เครื่องหมาย หรือข้อความใด ๆ ที่แสดงไว้ที่อาหาร ภาชนะบรรจุอาหาร หรือหีบห่อของภาชนะที่บรรจุอาหาร

ผลิต หมายความว่า ทำ ผสม ประสานและหมายความว่ารวมถึงแปรรูปด้วย

จำหน่าย หมายความว่ารวมถึง ขาย จำหน่าย แจก หรือแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า หรือการมีไว้เพื่อจำหน่ายด้วย

กฎหมายนี้ครอบคลุมถึงสินค้าประเภทอาหารทุกอย่างที่สำคัญที่กระทรวงสาธารณสุขและเพื่อประโยชน์ในการควบคุมให้เกิดความปลอดภัยในการบริโภค อาหาร จึงได้แบ่งระดับของความสำคัญของอาหารตามเหตุผลและความจำเป็นในการควบคุม กล่าวคือ อาหารทั่วไปจะถูกควบคุมให้ปลอดภัยในการบริโภคในแง่ของการปราศจากการปนเปื้อน และกฎหมายกำหนดโทษไว้สำหรับผู้จำหน่ายอาหารที่ไม่บริสุทธิ์หรืออาหารปลอม ในกรณีที่มีการตรวจพบ อาหารประเภทนี้มีอยู่มากมายแทบจะกล่าวได้ว่า สัมผัสกับผู้บริโภคอยู่ทุกวัน กฎหมายจึงไม่อาจกำหนดการควบคุมได้ทั่วถึง จึงมีเพียงการกำหนดไว้สำหรับการผลิต จำหน่ายอาหารไม่บริสุทธิ์ อันอาจจะเป็นภัยต่อผู้บริโภคและเป็นการควบคุมไม่เคร่งครัดคือถ้ามีการตรวจพบก็จะมี การดำเนินคดีเพื่อลงโทษ

อาหารอีกประเภทหนึ่งซึ่งกฎหมายกำหนดระดับแห่งการควบคุมไว้เคร่งครัด ได้แก่อาหารที่รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขประกาศให้เป็นอาหารควบคุมเฉพาะ อันจะทำให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้าต้องขออนุญาตเพื่อผลิตหรือนำเข้าโดยต้องนำสูตรผลิตอาหาร ส่วนประกอบอาหารนั้น ๆ ไปขอขึ้นทะเบียนตำรับอาหาร อาหารควบคุมเฉพาะได้แก่ อาหารที่จำเป็นต้องควบคุมเคร่งครัดตั้งแต่สูตรหรือตำรับอาหาร เพื่อป้องกันความเสียหายในการบริโภค หากยังไม่ได้อนุมัติขึ้นทะเบียนจะผลิตไม่ได้ ปัจจุบันมีอาหารหลายชนิดเป็นอาหารควบคุมเฉพาะ เช่น อาหารที่ผลิตเพื่อใช้เลี้ยงทารก น้ำปลา น้ำส้มสายชู น้ำแข็ง น้ำมันถั่วลิสง น้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท นมปรุงแต่ง เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีการควบคุมอาหารให้ได้มาตรฐานในการผลิต ในกรณีที่พิจารณาเห็นว่าอาหารชนิดนั้นควรที่จะกำหนดมาตรฐานในเรื่องของส่วนผสม สารปนเปื้อน เพื่อประโยชน์ในการบริโภค และไม่จำเป็นต้องขอขึ้นทะเบียนตำรับอาหาร เพียงแต่ต้องผลิตให้ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด ประกาศของกระทรวงสาธารณสุขให้อาหารบางชนิดเป็นอาหารควบคุมมาตรฐาน ในปัจจุบันมีอยู่ไม่มากนัก ตัวอย่างเช่น น้ำที่เหลือจากการผลิตผงชูรส (น้ำ BX) อาหารที่อาจมีสารเคมีตกค้าง เช่น ผัก ผลไม้ อาจมียาฆ่าแมลงตกค้าง เป็นต้น

อาหารควบคุมฉลาก เป็นการควบคุมอาหารอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้บริโภคควรจะทราบวิธีบริโภคที่ถูกต้อง เช่น ห้ามใช้เลี้ยงทารก ห้ามใช้ผสมกับอาหารเด็กก่อน (อายุ 6 เดือน ถึง 3 ปี) หรือกรณีที่ต้องการให้ผู้บริโภคทราบถึงส่วนผสม เพื่อการตัดสินใจเลือกบริโภคได้โดยไม่ถูกหลอกลวง อาจกำหนดให้แสดงฉลากไว้บนภาชนะบรรจุ เช่น น้ำเกลือปรุงรส (ไม่ใช่ น้ำปลาแท้)

ตามปกติ อาหารควบคุมเฉพาะจะต้องแสดงฉลากเสมอ แต่อาหารที่ประกาศว่าต้องแสดงฉลากจะบวกละเอียดอย่างไรบ้างซึ่งเรียกว่า อาหารควบคุมฉลากนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นอาหารควบคุมเฉพาะเสมอไปและไม่ต้องขึ้นทะเบียน มีการกำหนดอาหารควบคุมฉลากอยู่พอสมควร ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ลูกอม แป้งข้าวกลั่น น้ำเกลือปรุงรส เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การควบคุมอาหารเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความปลอดภัยและได้มาตรฐานนั้นแบ่งออกได้หลายระดับ มีความเข้มงวดต่างกัน ผู้ประกอบการจำเป็นต้องทราบว่าอาหารที่ตนประสงค์จะผลิต นำเข้า จำหน่ายเป็นอาหารประเภทใดตามที่กฎหมายกำหนด

2.3 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับยาทุกประเภท โดยกล่าวถึงมาตรการควบคุมคุณภาพยาแผนปัจจุบันและยาแผนโบราณเป็นคนละส่วนแยกออกจากกัน โดยได้กำหนดหน้าที่ของผู้ผลิตไว้ดังนี้ คือ ต้องจัดให้มีการวิเคราะห์วัตถุดิบ และยาที่ผลิตขึ้นก่อนนำออกจากสถานที่ผลิต จัดให้มีฉลากตามที่ขึ้นทะเบียนตำรับยานึกไว้ที่ภาชนะ และหีบห่อบรรจุยาที่ผลิตขึ้นและในฉลากต้องแสดงรายการต่าง ๆ รวมทั้งประเภทของยาว่าเป็นยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ ยาใช้ภายนอก ยาใช้เฉพาะที่ ยาสามัญประจำบ้าน ยาสำหรับสัตว์ ข้อความต้องอ่านได้ชัดเจน เอกสารกำกับยาก็เป็นภาษาต่างประเทศต้องมีภาษาไทยด้วย สำหรับยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ ยาใช้ภายนอก ยาใช้เฉพาะที่ที่ต้องแสดงด้วยอักษรสีแดงเห็นได้ชัด ให้มีคำเตือนการใช้ยาไว้ในฉลาก และที่เอกสารกำกับยา ในกรณีที่เป็ดยาที่รัฐมนตรีประกาศว่าเป็นยาที่ต้องแสดงคำเตือน หากฝ่าฝืนมีโทษทางอาญา²¹

²¹ สมศรี หรุจิตตวิวัฒน์, “ความรับผิดชอบของผู้ผลิตสินค้าในทางละเมิด”, (วิทยานิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), น.47.

ยารักษาโรคถือว่า เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ถึงแม้ว่ายาจะมีใช้สิ่งที่จะต้องใช้เป็นประจำเหมือนปัจจัยอื่น ๆ ก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์มาก โดยเฉพาะในยามที่ร่างกายอยู่ในสภาวะที่อ่อนแอ ถูกรุมเร้าด้วยโรคพยาธิเบียดเบียน ต้องทนทุกข์ทรมาน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้ ในยามเช่นนี้ สิ่งแรกที่มนุษย์ทุกคนคิดถึงคือการขวนขวายหาหามาบำบัดบรรเทารักษาอาการเจ็บป่วยของร่างกายตน

นอกจากนี้ในสภาวะที่ร่างกายปกติแล้วยังมีส่วนช่วยในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของร่างกายมนุษย์และสัตว์อีกด้วย

ดังนั้น จึงควรที่ทุกคนจะต้องให้ความสนใจต่อยาเป็นกรณีพิเศษ เพื่อที่จะได้รับคุณประโยชน์ของยาให้มากที่สุด มิฉะนั้นแล้วหากขาดความรู้เรื่องยาแล้วจะทำให้ใช้ยาในทางที่ไม่ถูกต้อง ยาที่ถือว่ามีคุณอนันต์ ก็อาจก่อให้เกิดโทษมหันต์ได้

กล่าวคืออาจก่อให้เกิดพิษของยาต่าง ๆ ได้ เช่น หน้าบวม ตัวบวม กะเพาะทะลุ เล็บหลุด เม็ดเลือดขาวต่ำ และอาจเกิดโรคร้ายถึงตายได้ได้เป็นต้น²²

สำหรับความหมายของยา ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้บัญญัติไว้ดังนี้ คือ

“ยา” หมายความว่า

- (1) วัตถุที่รับรองไว้ในตำรับยาที่รัฐมนตรีประกาศ
- (2) วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับการใช้ในการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา รักษา หรือป้องกันโรค หรือความเจ็บป่วยของมนุษย์หรือสัตว์
- (3) วัตถุที่เป็นเภสัชเคมีภัณฑ์ หรือเภสัชเคมีภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป หรือ
- (4) วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับให้เกิดผลแก่สุขภาพ โครงสร้าง หรือการกระทำหน้าที่ใด

ต่าง ๆ ของร่างกายหรือสัตว์ วัตถุตาม (1) (2) หรือ (4) ไม่หมายความว่ารวมถึง

- (ก) วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับการเกษตรหรือการอุตสาหกรรมตามที่รัฐมนตรีประกาศ
- (ข) วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้เป็นอาหารสำหรับมนุษย์ เครื่องกีฬา เครื่องมือเครื่องใช้ในการส่งเสริมสุขภาพ เครื่องสำอาง หรือเครื่องมือและส่วนประกอบของเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบโรคศิลปะหรือวิชาชีพเวชกรรม

(ค) วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้ในห้องวิทยาศาสตร์สำหรับการวิจัยการวิเคราะห์หรือการชันสูตรโรคซึ่งมิได้กระทำโดยตรงต่อร่างกายของมนุษย์

การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานยา เป็นงานที่สำคัญที่จะให้ได้ยาที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อประชาชนผู้ใช้ยาจะได้รับยาที่มีคุณภาพในการรักษาโรค และยานั้นจะต้องมีมาตรฐานตรงตามเภสัชตำรับหรือตรงตามที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ งานควบคุมคุณภาพและมาตรฐานยาเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กองวิเคราะห์ยา กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์และกองสารวัตร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เป็นต้น โดยที่กองวิเคราะห์ยาจะมีหน้าที่ตรวจวิเคราะห์ยาที่ได้รับมาและแจ้งผลการวิเคราะห์ให้ทราบ กองสารวัตรจะทำงานช่วยเหลือโดยมีเจ้าหน้าที่ออกไปเก็บตัวอย่างต่าง ๆ จากท้องตลาดส่งตรวจเพื่อทำการวิเคราะห์คุณภาพและมาตรฐานของยานั้น

2.4 วิเคราะห์ลักษณะละเมิดตามกฎหมายเฉพาะ

ผู้เขียนขอแบ่งลักษณะการละเมิดตามกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ เป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) การละเมิดจากสภาพของสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือสินค้าบกพร่องโดยตรง

ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ถึง ภาระการพิสูจน์จากการละเมิดโดยสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือสินค้าบกพร่องและก่อการละเมิดต่อผู้บริโภคโดยตรง

สภาพบังคับทางแพ่ง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดทางแพ่ง และไม่มีข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย จึงเข้าใจได้ว่าหากเกิดการละเมิดต้องรับผิดชอบตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบมาตรา 84 ตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง

กรณีที่ ผู้ประกอบการผลิตสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือบกพร่องและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค ผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นหลักทั่วไป แต่ที่เป็นอุปสรรคต่อผู้บริโภคก็คือ ภาระการพิสูจน์ว่าสินค้าที่ก่อให้เกิดการละเมิดนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตสินค้าอย่างไร กระบวนการผลิตไม่ว่าขั้นตอนต่าง ๆ ได้กระทำโดยการประมาทเลินเล่อหรือไม่ ซึ่งความรู้เห็นในกระบวนการผลิตทั้งหมดอยู่ที่ผู้ประกอบการธุรกิจแต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้บริโภคไม่มีทางจะรู้ได้เลย

ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ควรนำเอาแนวคิดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคไปบัญญัติเพิ่มเติม ด้วยการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ประกอบการธุรกิจประมาทเลินเล่อ เมื่อเกิดการละเมิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือบกพร่องไม่ได้มาตรฐาน เพราะการมีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายย่อมจะก่อให้เกิดการผลักภาระการพิสูจน์ไปว่าผู้ประกอบการธุรกิจว่า ผู้ประกอบการธุรกิจไม่ได้ประมาทเลินเล่ออย่างไร และเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการธุรกิจ ที่จะต้องนำสืบว่าสินค้าของตนนั้นมีความปลอดภัยอย่างไร และกระบวนการในการผลิตถูกต้องตามมาตรฐานหรือไม่

ปัญหาเรื่อง ภาระการพิสูจน์ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคเป็นข้อที่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากลักษณะการละเมิดจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นมีความหลากหลายเป็นไปตามประเภท และลักษณะของสินค้าแต่ละชนิด พัฒนาการของความซับซ้อนในกระบวนการผลิตเป็นไปตามวิทยาการความก้าวหน้า

ขณะที่พัฒนาการของกฎหมายซับซ้อนไปอย่างช้า ๆ และมักจะวิ่งตามหลังความก้าวหน้าของวิทยาการมาโดยตลอด เนื่องจากการจะตรากฎหมายออกมาสักฉบับหนึ่งเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์นั้น ผู้ร่างกฎหมายคาดการณ์ไม่ถึงว่าอนาคตข้างหน้าความเปลี่ยนแปลงของสังคมจะพลวัตไปถึงระดับใด ด้วยข้อจำกัดของการพัฒนาการกฎหมายดังกล่าว กฎหมายจึงจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

การจะให้ผู้บริโภคในฐานะที่เป็นผู้เสียหายฟ้องเรียกชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิดจากสินค้า ไม่ว่าจะเป็น อาหาร ยา สินค้า หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ นั้น ปัจจุบันจะเห็นว่ามีสินค้ามากมายหลายประเภทมีความหลากหลายในกรรมวิธีการผลิต โดยผู้ประกอบการธุรกิจได้นำเอาวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตสินค้า หรืออาหาร ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการผสมอาหาร การปรุงแต่งรสชาติอาหาร การบรรจุภาชนะ จนประชาชนทั่วไปในฐานะผู้บริโภคไม่อาจจะทราบว่าเป็นอาหารที่บริโภคไปนั้นมีความปลอดภัยมากน้อยเพียงใด เนื่องจากไม่อาจสังเกตได้ด้วยตาเปล่า

เมื่อมีการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย ผู้บริโภคมีภาระที่จะต้องพิสูจน์ว่าได้รับความเสียหายอย่างไร ซึ่งเป็นการยากลำบากในการพิสูจน์ เนื่องจากความรู้เห็นในการผลิตต่าง ๆ ฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจเป็นรู้เห็นแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นการฟ้องร้องที่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบถึงความจงใจหรือการประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการธุรกิจในการผลิต ตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่อาจให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้

จึงมีความเห็นว่า ควรนำเอาหลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายตาม มาตรา 422 ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ โดยเพิ่มเติมสภาพบังคับทางแพ่งไว้และข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไว้ด้วย มิฉะนั้นภาระการพิสูจน์จะไปตามหลักทั่วไปตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้หนึ่งนำสืบ” เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเป็นการยืนยันให้ผู้บริโภคทั่วไปได้ทราบว่า กฎหมายเฉพาะต่าง ๆ นี้ เป็นกฎหมายที่ประสงค์คุ้มครองผู้บริโภค เมื่อมีการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจะได้ผลภาระการพิสูจน์ไปยังผู้ประกอบการธุรกิจได้ ตามหลักการของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบไว้ก่อน ตามมาตรา 422

แต่อย่างไรก็ตาม การจะบังคับใช้มาตรา 420 และมาตรา 422 นั้น ยังไม่เคยมีบรรทัดฐานของศาลฎีกา จึงเป็นเพียงความเห็นของผู้เขียนเท่านั้น

นอกจากนี้ มาตรา 422 ที่ยังคลุมเครืออยู่คือ การขาดความชัดเจน กล่าวคือกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น ๆ นั้น มีความมุ่งหมายถึงกฎหมายฉบับใดบ้าง องค์กไรใดจะเป็นผู้ชี้ขาดว่ากฎหมายนั้น ๆ คือกฎหมายที่เข้าข่ายตามความมุ่งหมายของมาตรา 422 แล้ว

ดังนั้น การที่จะบังคับใช้มาตรา 422 โดยโยงไปกับพระราชบัญญัติเฉพาะต่าง ๆ นั้น อาจจะเป็นปัญหาในทางปฏิบัติได้ เพราะยังขาดความเข้าใจที่แท้จริงว่า ขอบเขตของกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องบุคคลอื่น ๆ นั้นมีบัญญัติไว้ที่กฎหมายฉบับใดบ้าง จึงเห็นได้ว่า โดยลำพังมาตรา 422 ที่มีได้เป็นกฎหมายสารบัญญัติโดยแท้ ยังไม่เพียงพอแก่การคุ้มครองผู้บริโภคได้ จึงเห็นควรนำเอาหลักข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบไว้ก่อนไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติเฉพาะต่าง ๆ โดยเพิ่มเติมความรับผิดชอบทางแพ่งและข้อสันนิษฐานตามกฎหมายไว้ด้วย

เนื่องจาก ความไม่ชัดเจนของกฎหมายที่มุ่งปกป้องบุคคลอื่น ๆ คือกฎหมายประเภทใดและบทบัญญัติดังกล่าวมีบัญญัติไว้ที่กฎหมายฉบับใด จึงต้องใช้ระยะเวลาอีกนานในการที่จะเป็นบรรทัดฐานได้ว่า แนวทางที่ถูกต้องของมาตรา 422 ควรเป็นอย่างไร

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งหมด รัฐควรใช้นิตินโยบายด้วยการออกกฎหมายกลางคุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะ ที่เกิดจากการละเมิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือไม่ได้มาตรฐาน และกำหนดภาระการนำสืบให้เป็นหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจสินค้าเป็นผู้มีหน้าที่พิสูจน์ โดยการนำหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายมาเป็นกลไกเพื่อช่วยคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อลดภาระการพิสูจน์ได้

โดยสรุป เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคมีประสิทธิภาพเต็มที่ จำเป็นต้องตรากฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยและกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ จึงจะคุ้มครองผู้บริโภคและเหมาะสมมากกว่าการโยกการบังคับใช้มาตรา 422 ประกอบมาตรา 420 ไปยังพระราชบัญญัติเฉพาะต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น

(2) การละเมิดจากสินค้าที่ฝ่าฝืนมาตรการการควบคุมของทางราชการ เช่น การโฆษณาที่เกินความจริง หรือฉลากที่ขาดความชัดเจน

การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายกลาง และให้ดำเนินคดีละเมิดสิทธิผู้บริโภคตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น น่าจะหมายความว่าความถึงความรับผิดชอบในทางละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจฝ่าฝืนคำสั่งของคณะกรรมการว่าด้วยฉลากและก่อการละเมิดต่อผู้บริโภค เช่น ฉลากไม่ชัดเจน วิธีใช้ คำแนะนำ คำเตือน วันเดือนปีที่ผลิตที่ไม่ชัดเจน หรือวันเดือนปีที่หมดอายุ ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดในสาระสำคัญของสินค้า

ผู้เขียนเห็นว่า หากผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการที่ข้อความในฉลากติดไม่ชัดเจนและเป็นการฝ่าฝืนต่อประกาศของทางราชการและทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดในสาระสำคัญของสินค้าทำให้การใช้สินค้าเกิดการละเมิดและเสียหายโดยความผิดพลาดของผู้ประกอบการธุรกิจนั้น ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้เช่นเดียวกันกับความรับผิดชอบในละเมิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือบกพร่องได้

เนื่องจาก การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านฉลากสินค้า เป็นเรื่องที่รัฐออกกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค โดยบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 กำหนดให้เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบการธุรกิจที่จะต้องให้ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้านั้น ๆ โดยผู้บริโภคสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาเลือกซื้อ หรือใช้สินค้าได้อย่างปลอดภัย เป็นธรรมและประหยัด

และเมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค คือ สิทธิที่จะได้รับข่าวสาร (Right to be informed) เป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคมีพื้นฐานทางข้อมูลไว้ใช้เพื่อการตัดสินใจในการเลือกหาสินค้าและบริการที่ตนต้องการ การได้รับข่าวสารที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เพียงพออาจทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดและตัดสินใจผิดพลาดในการเลือกสินค้าและบริการ สิทธิได้รับข่าวสารจึงเป็นการช่วยชดเชยข้อเสียเปรียบในแง่ความรู้ที่ผู้บริโภคมีต่อผู้ประกอบการธุรกิจกฎหมายจึงก้าวเข้ามาควบคุมโฆษณา ฉลาก และการให้ข่าวสารรูปแบบต่าง ๆ แก่ผู้บริโภค

ทั้งนี้ เจตนารมณ์ของการที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงในสินค้าให้ถูกต้องและต้องปฏิบัติตามประกาศควบคุมของทางราชการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการโฆษณาหรือการติดฉลาก และหากการติดฉลากไม่ชัดเจนหรือฝ่าฝืน ผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการที่

ผู้ประกอบการประมาทเดินเล่อดัดฉลากไม่ชัดเจนหรือไม่ได้มาตรฐานได้ กฎหมายจึงกำหนดให้ใช้ข้อความที่ตรงต่อความจริง และไม่มีข้อความที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้า และให้ใช้ข้อความตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการว่าด้วยฉลากกำหนด

และเมื่อเป็นการฝ่าฝืนประกาศการควบคุมฉลากของทางราชการที่มุ่งประสงค์ปกป้องให้ผู้บริโภคได้รับความปลอดภัยจากสินค้า ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า มาตรา 422 ที่เป็นบทขยายความของมาตรา 420 สามารถโยงมาใช้กับการที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนมาตรการควบคุมที่ทางราชการประกาศกำหนด ไม่ว่าจะเป็นประกาศหรือระเบียบก็ตาม เพราะเป็นกฎหมายตามความมุ่งหมายของมาตรา 422 แล้ว ผู้บริโภคน่าจะได้รับการคุ้มครองจากมาตรา 422 ได้ ด้วยการให้ผู้ประกอบธุรกิจ มีหน้าที่สืบพิสูจน์ว่า ผู้ประกอบธุรกิจไม่ได้ประมาทเดินเล่อดัดหรือฝ่าฝืนประกาศในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้

แต่อย่างไรก็ตาม เท่าที่ทราบมานั้นแนวคิดตามที่คุณเขียนได้กล่าวมานี้ ยังไม่มีการฟ้องร้องโดยอ้างมาตรา 422 ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคที่จะยึดเป็นบรรทัดฐานได้

จึงเป็นเพียงความเห็นของคุณเขียน ที่ต้องการกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นว่า ขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายกลางที่เป็นมาตรการการเยียวยาทางแพ่งที่เป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยหรือบกพร่อง สมควรนำเอา มาตรา 422 เป็นทางเลือกหนึ่งที่รัฐควรส่งเสริมให้มีบทบาทในวงการคุ้มครองผู้บริโภคได้บ้าง

โดยสรุป สิทธิการฟ้องร้องจากการที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนมาตรการการควบคุมต่าง ๆ ในกฎหมายฉบับนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้บริโภคควรมีสิทธิฟ้องได้ ตามหลักละเมิดทั่วไป คือ มาตรา 420 ประกอบกับมาตรา 422 เช่นเดียวกับสิทธิตามลักษณะการละเมิดตามประกาศที่ 1 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3. ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายกับการคุ้มครองผู้บริโภคในกฎหมายต่างประเทศในระบบกฎหมาย Common Law และระบบกฎหมาย Civil Law

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศอังกฤษ ถือว่ามีอิทธิพลต่อกฎหมายของประเทศในระบบ Common Law หรือกฎหมายจารีตประเพณีอย่างยิ่ง และพัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของอังกฤษก็มีความผูกพันอยู่กับ หลักกฎหมายละเมิดและหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” เหมือนเช่นประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law อื่น ๆ

หลักกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสนั้น มีการแยกคดีฟ้องร้องตามสัญญา กับคดีละเมิดออกจากกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ หากผู้เสียหายเป็นคู่สัญญากับผู้ผลิตอยู่แล้ว การฟ้องร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าชำรุดบกพร่อง ผู้เสียหายจะต้องฟ้องตามกฎหมายลักษณะสัญญาเท่านั้น จะฟ้องร้องคดีละเมิดไม่ได้

แต่ถ้าผู้เสียหายไม่ใช่คู่สัญญากับผู้ผลิต ผู้เสียหายก็ต้องฟ้องร้องตามกฎหมายลักษณะละเมิด การฟ้องร้องตามสัญญานั้นเป็นการฟ้องร้องโดยอาศัยหลัก Hidden defect warranty และหลักในเรื่องของการไม่ชำระหนี้ (non – performance of obligations) เป็นส่วนใหญ่

ความเป็นมาหรือวิวัฒนาการในด้านกฎหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี นั้นเริ่มต้นจากคดีที่เรียกร้องในทางละเมิดให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอันเกิดจากการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีความชำรุดบกพร่อง และจำเลย (ผู้ผลิต) มีหน้าที่ป้องกันความเสียหาย เพราะอยู่ในฐานะที่จะควบคุมตรวจสอบได้ดีที่สุด เพื่อมิให้สินค้านั้นก่ออันตรายแก่ผู้ใช้ได้

ในปี ค.ศ. 1916 ในสหรัฐอเมริกา ศาลได้วินิจฉัยในคดีระหว่าง Macpherson กับ Buick Motor²³ โจทก์ฟ้องว่า จำเลยเป็นผู้ผลิตรถยนต์จำหน่ายแก่พ่อค้าขายปลีก และโจทก์ซื้อรถดังกล่าวจากพ่อค้าขายปลีก ล้อรถชำรุดเป็นเหตุให้รถพลิกคว่ำและโจทก์ได้รับบาดเจ็บ จำเลยต่อสู้ว่า ล้อรถนี้จำเลยซื้อมาจากผู้ผลิตอื่น และโจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องจำเลย เพราะระหว่างโจทก์และจำเลยไม่มีข้อผูกพันให้ต้องรับผิดชอบกัน ทั้งโดยสภาพแล้วรถยนต์มิใช่ทรัพย์อันตราย อันจะทำให้จำเลยอยู่ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากทรัพย์นั้น ทั้งนี้ ทรัพย์อันตราย จำกัดเฉพาะที่เป็นอันตรายโดยสภาพที่ชัดเจน เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง วัตถุระเบิด ยาพิษ เป็นต้น

²³ Prosser, *Law of Tort*, 4ed., pp.642-643.

ศาลอุทธรณ์แห่งนครนิวยอร์กวินิจฉัยว่า จำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความชำรุดบกพร่องเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับอันตราย แม้ว่าโจทก์ก็ได้มีความสัมพันธ์ตามสัญญากับจำเลยก็ตาม ไม่เฉพาะแต่ กรณีทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพเท่านั้น แต่ความรับผิดชอบนี้ หมายรวมถึงทรัพย์สินซึ่งสามารถทำให้ชีวิตและร่างกายอาจเป็นอันตรายได้ ถ้าหากมีการประมาทเลินเล่อในการผลิตของผู้ผลิต และทรัพย์สินอันตรายนั้นเป็นที่คาดหมายได้ว่าย่อมมีการบริโภคได้กว้างขวางไม่ว่าจะโดยผู้ซื้อเองหรือผู้อื่น นอกจากผู้ซื้อ ศาลเห็นว่าผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องผลิตขึ้นด้วยความระมัดระวัง

ในปี ค.ศ. 1932 ในประเทศอังกฤษ คดีระหว่าง Donoghue กับ Stevenson²⁴ โจทก์ฟ้องให้จำเลย ซึ่งเป็นบริษัทผลิตน้ำขิง (Ginger-beer) รับผิดชอบในกรณีที่มีซากหอย (Snail) เน่าเปื่อยอยู่ในขวดซึ่งที่โจทก์ซื้อจากร้านค้าเพื่อบริโภค เป็นเหตุให้โจทก์เกิดอาการคลื่นเหียนอาเจียนและป่วย

ศาลสูงของอังกฤษ ตัดสินโดยเสียงส่วนใหญ่ว่า จำเลยต้องรับผิดชอบแม้ไม่มีนิติสัมพันธ์ใดๆ กับโจทก์ก็ตาม เพราะเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของจำเลย ในอันที่จะต้องดูแลรับผิดชอบต่อผู้บริโภคสินค้า (Ultimate consumer) ซึ่งได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าที่จำเลยเป็นผู้ผลิต

Lord Atkin ผู้พิพากษาศาลอังกฤษอธิบายว่า

“ผู้ผลิตสินค้าประเภทซึ่งจำหน่ายในลักษณะที่ผู้บริโภคไม่อาจจะตรวจตราดูความบกพร่องได้หรือไม่ (อาจคาดหมายได้ว่าสินค้านั้นจะมีความบกพร่องอยู่ในขณะบริโภค) ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในการระมัดระวังกระบวนการผลิตสินค้าชนิดนั้น หากบกพร่องในหน้าที่ระมัดระวัง ดังกล่าวเป็นเหตุให้มีความบกพร่องจนเกิดความเสียหายแก่ชีวิตทรัพย์สินของผู้บริโภค ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบ”²⁵

หลังจากคำพิพากษาคดีดังกล่าวมานี้ นับว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการวิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ตั้งแต่ ค.ศ.1916 เป็นต้นมา

ในแง่ความรับผิด นอกเหนือจากหน้าที่ตามสัญญา นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการตื่นตัวในเรื่องความรับผิดของผู้ผลิตหรือผู้ขาย ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายเดิมที่ให้ผู้ซื้อรับผิดชอบในการระมัดระวัง (Caveat Emptor) ในการซื้อสินค้า นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดวิวัฒนาการปรับปรุงเพิ่มเติมกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีกหลายฉบับเป็นต้นว่า บัญญัติให้ผู้ขายรับผิดชอบต่อผู้เสียหายที่มีผู้ใช้ซื้อ

²⁴ Borrie Gordon and Diamond L. Aubrey, The consumer Society and the Law, 3rd ed. (London : Penguin Book, 1973), pp.30-33.

²⁵ *Ibid.*

โดยไม่ต้องอาศัยหลักนิติสัมพันธ์ (Privity Rule) เช่น Uniform Commercial Code ว่าด้วยซื้อขายของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

Professor W. Friedmann ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ในแง่ความเปลี่ยนแปลงหรือการปรับกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยเขียนไว้ใน หนังสือ Law in a Changing Society ว่าหลักกฎหมาย Common Law ไม่อาจจะยืนยงอยู่ได้ตลอดไป เมื่อสังคมมีลักษณะหรือสภาพแตกต่างไปจากเดิม²⁶

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า แนวความคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น หากพิจารณาในด้านของความรับผิดชอบในทางสัญญา ก็จะเห็นว่า การยึดถือหลักกฎหมายแพ่งที่กำหนดว่าคู่สัญญา ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันเท่านั้น ที่มีสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยเยียวยาความเสียหายจากกันและกันได้ ก็จะเป็นเรื่องที่แคบเกินไป และไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากการบริโภคที่มีสภาพเปลี่ยนไปจากสังคมยุคก่อน ๆ อย่างมากมายได้ จึงจำเป็นที่จะต้องวางหลักในเรื่องความรับผิดชอบนอกเหนือจากสัญญามาใช้ ทั้งนี้เพราะในสภาวะการผลิตปัจจุบันผู้ผลิตอยู่ในฐานะที่จะป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าได้ดีที่สุด

การถือหลักในเรื่องความรับผิดสัมพันธ์และสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือความรับผิดชอบตามสัญญา (Privity Rule) ซึ่งจำกัดเฉพาะคู่กรณีในสัญญาเท่านั้น ที่อาจจะเรียกร้องกันได้อย่างเหนียวแน่นเป็นอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงในการใช้บังคับ เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมการบริโภคในปัจจุบัน กล่าวคือ ผู้เสียหายซึ่งมิใช่คู่กรณีในสัญญาจะไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขายสินค้าหรือขายบริการรับผิดชอบได้ และจะมีทางเลือกอยู่เพียงทางเดียว คือ การฟ้องคดีละเมิดซึ่งในแง่ของความรับผิดชอบในทางละเมิดนั้น ตามปกติผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความจงใจหรือ ความประมาทเลินเล่อของผู้ขาย หรือผู้ประกอบการอันเป็นประเด็นที่แทบจะพิสูจน์ไม่ได้เลย ในกรณีที่สินค้าหรือบริการนั้นมีความสลับซับซ้อนในแง่เทคนิคการผลิต ซึ่งผู้ประกอบการเท่านั้นที่จะรู้ถึงขั้นตอนการผลิต

ดังนั้น จึงเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง หลักความรับผิดชอบในทางละเมิดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นั่นคือ การใช้หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดในความเสียหายที่เกิดจากการบริโภค

ในปัจจุบัน หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดในทางละเมิดนี้ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดความรับผิดชอบในกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศต่าง ๆ ทั้งในกฎหมายเฉพาะและกฎหมายละเมิดที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม ทั้งนี้สุดแต่ระบบกฎหมาย เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย เหล่านี้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคก็ได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ ในบรรดาประเทศในระบบกฎหมายจารีตประเพณีนี้ สหรัฐอเมริกา ค่อนข้างจะพัฒนากฎหมายด้านนี้ไปไกลที่สุด

²⁶ Ibid., p, 32.

กล่าวคือ มีทั้งการบัญญัติกฎหมายของสหพันธรัฐ เพื่อใช้บังคับทั่วประเทศและการบัญญัติเพิ่มเติมแก้ไขกฎหมายของมลรัฐเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภค

ยกตัวอย่าง กฎหมายสหพันธรัฐ เช่น The Consumer Product Safety Act 1972 หรือ The Uniform Commercial Code ในส่วนที่เกี่ยวกับการซื้อขาย หรือกฎหมายลักษณะละเมิด (The Restatement of Tort Section 402 (A) The Magnuson Moss Warranty FTC Improvement Act 1975 หรือกฎหมายของมลรัฐ Kansas ในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น The Kansas Consumer Protection Act 1975 เหล่านี้ เป็นต้น

ในประเทศอังกฤษก็มีการปรับปรุงกฎหมาย The Supply of Goods (Implied Terms) Acts 1973 แก้ไขกฎหมายเก่าเรื่องซื้อขาย The Sale of Goods Act 1893 หรือการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการตกลงทำสัญญา Unfair Contract Terms Act 1977 เป็นต้น

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย Civil Law วิวัฒนาการในด้านนี้ก็มีกฎหมายเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ Product Liability ในประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

วิวัฒนาการของกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นผลของการที่พิจารณาเห็นว่า หลักเกณฑ์ตามกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่ เช่น กฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาไม่สามารถจะนำมาปรับได้กับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

โดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีที่เป็นที่มาของการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ประกอบด้วย การขยายหลักความรับผิดชอบในทางสัญญาให้กว้างออกไป ไม่ถือหลักคู่กรณีในสัญญาเท่านั้นที่จะมีสิทธิเรียกร้องต่อกัน Privity of Contract กล่าวโดยย่อ ก็คือไม่ถือว่าสัญญาผูกพันเฉพาะคู่สัญญา กับการนำเอาหลัก Strict Liability การละเมิดที่ให้ถือว่าผู้ประกอบธุรกิจอาจต้องรับผิดชอบ โดยไม่จำเป็นต้องมีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เว้นแต่ตนจะพิสูจน์หักล้างได้ตามที่กฎหมายกำหนดยกเว้นไว้มาใช้ในคดีที่เกิดความเสียหายขึ้น เนื่องจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ²⁷

กฎหมายของประเทศส่วนใหญ่ให้ความหมายของ Product Liability ว่า หมายถึงความรับผิดชอบในความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน ที่เกิดขึ้นเนื่องจากความชำรุดบกพร่องของสินค้า

ความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ เป็นความรับผิดชอบของผู้ที่ควรต้องรับผิดชอบเมื่อเกิดความเสียหาย เนื่องจากผลิตภัณฑ์เป็นต้นเหตุ เหตุผลที่ต้องการให้มีผู้รับผิดชอบแตกต่างจากเหตุในทางแพ่งเรื่องซื้อขาย หรือความรับผิดชอบในละเมิด กล่าวคือ หลักดั้งเดิมในเรื่องซื้อขาย หลักความสัมพันธ์

²⁷ สุขุม ศุภนิติย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น.11-16.

ในทางสัญญา (Privity of Contract) อันเป็นพื้นฐานของความรับผิดในสัญญาซื้อขาย เหมาะสมกับสภาพตลาดที่ผู้ซื้อ – ผู้ขาย มีความสัมพันธ์ที่ไม่สลับซับซ้อน ผู้ขายและผู้ผลิตเป็นคนเดียวกัน หรือสภาพการผลิตยังไม่มีเทคโนโลยีขั้นสูง

ผู้ซื้อ สามารถเข้าใจกลไกหรือการใช้สินค้า และใช้ความระมัดระวังในการเลือกซื้อสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่มีขายในตลาดได้ไม่ยากนัก เช่นเดียวกันกับหลักเยียวยาความเสียหายในทางละเมิด ซึ่งสอดคล้องกันกับสภาวะทางสังคม ซึ่งไม่มีความสลับซับซ้อนในการผลิต หากความเสียหายเกิดขึ้นจากผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเพื่อขายในตลาด ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีภาระการพิสูจน์ว่า ความเสียหายนั้นเกิดจากสาเหตุใด และผู้ใดเป็นผู้จงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งหมายความว่า ต้องนำสืบถึงความบกพร่องในกระบวนการผลิต ตามหลักความรับผิดเมื่อมีความผิด (Fault Theory) นั้นเอง²⁸

แต่เมื่อสภาพการผลิตเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบอุตสาหกรรมใหญ่ที่มีการผลิตเป็นจำนวนมาก เพื่อส่งไปจำหน่ายทั่วโลก เทคโนโลยีที่ถูกคิดค้นและพัฒนา มีความก้าวหน้าอย่างมาก จนผู้ซื้อไม่สามารถจะเข้าใจหรือตรวจสอบความสมบูรณ์ของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้ หลักเรื่อง Caveat Emptor หรือผู้ซื้อต้องระวัง เริ่มขาดความเป็นธรรมมากขึ้น และเมื่อพิจารณาถึงหลักความรับผิดในทางละเมิด ซึ่งผู้เสียหายมีภาระการพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อในกระบวนการผลิตขั้นตอนใดถึงเห็นได้ชัดเจนว่ามีความเป็นไปได้สูงมากที่ผู้เสียหายจะไม่สามารถนำสืบได้ และไม่มีโอกาสได้รับการชดเชยเยียวยา

ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะแสวงหาเหตุผลที่จะอธิบายว่าใครคือผู้ที่ควรรับผิดชอบเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีขายอยู่ในตลาด และเพื่อช่วยให้ผู้เสียหายจากการบริโภคสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ ได้รับการเยียวยาชดเชยที่เป็นธรรม และเหมาะสมกับสภาพตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป

โดยการอธิบายถึงหลักการที่ว่า การผลิตสินค้าสู่ตลาดย่อมเป็นการแสดงโดยปริยายว่ามีความปลอดภัยในการบริโภค ตามที่พึงคาดหมายได้โดยปกติธรรมดา เมื่อมีความผิดปกติขึ้นโดยไม่สามารถคาดหมายได้จากการบริโภคตามปกติ ผู้ผลิต คือผู้อยู่ในฐานะที่ดีที่สุดที่จะหาคำตอบได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นจากอะไร ความพยายามหาเหตุผลและคำอธิบายดังกล่าวนี้นำไปสู่การแก้ไขหลักกฎหมาย เรื่อง ซื้อขาย และละเมิด ซึ่งใช้ระยะเวลาานพอสมควร ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร²⁹

²⁸ เพิ่งอ้าง, น.21-22.

²⁹ เพิ่งอ้าง, น.22-23.

คำว่า “Product Liability” เป็นหลักการที่กล่าวถึง ความรับผิดของผู้ผลิตในผลิตภัณฑ์³⁰ ซึ่งผู้ผลิตจะต้องให้การเยียวยาชดเชยความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์นั้นๆ และหลักความรับผิดอันเกิดจากสินค้าบกพร่อง (Product Liability) ได้มีการพัฒนาโดยอาศัยทฤษฎีทางกฎหมายว่าด้วยความรับผิดหลายทฤษฎีไม่ว่าจะเป็นความรับผิดในทางสัญญาความรับผิดในทางละเมิด ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) หรือความรับผิดอย่างสมบูรณ์ (Absolute Liability)³¹

สำหรับความเหมาะสมของ Product liability โดยทั่วไปแล้ว Product liability หมายถึง ความรับผิดทางแพ่งของผู้ผลิตสินค้าเพื่อความเสียหายในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินอื่นของบุคคลอันเกิดขึ้นจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย ดังนั้น product liability law ของประเทศต่าง ๆ เช่น สหภาพยุโรป อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น จึงไม่นำมาใช้กับความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตัวสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั่นเอง

เช่น นาย ก. จะฟ้องร้องผู้ผลิต หรือผู้จำหน่ายโดยอาศัย Product liability law ไม่ได้ แต่ต้องฟ้องร้องตามกฎหมายว่าด้วยสัญญาซื้อขาย แต่ถ้า นาย ก. นำรถยนต์คันดังกล่าวไปขับ และรถยนต์พลิกคว่ำเพราะความชำรุดบกพร่องของรถยนต์เป็นเหตุให้ นาย ก. เสียชีวิต หรือได้รับบาดเจ็บ กรณีเช่นนี้จึงจะจัดว่าเป็นเรื่อง Product Liability จึงหมายถึงการที่สินค้านั้น ๆ ขาดความปลอดภัย³²

ความรับผิดในผลิตภัณฑ์ หรือที่เรียก Product Liability หมายถึง ความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ อันมีสาเหตุมาจากความบกพร่องในการผลิต หรือความผิดปกติของผลิตภัณฑ์นั้น ซึ่งไม่อาจคาดหมายได้ตามธรรมดา ผู้เกี่ยวข้องในผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง ผู้ขายปลีก อาจต้องเป็นผู้รับผิด

โดยธรรมชาติแล้ว ตัวผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นทรัพย์สินของไม่อาจมีความรับผิดในความเสียหายได้ และหากจะพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะความประมาท

³⁰ ญัฐจักร บัทมสิงห์ ณ อยุธยา, “ความรับผิดของผู้ประกอบการผลิต (Product Liability)”, วารสารอัยการ, ปีที่ 4 ฉบับที่ 39, (มีนาคม 2524), น. 9.

³¹ Geraint Howells, Comparative Product Liability, (Dartmouth Publishing Company Limited, 1993), p.7. อ้างในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “เรื่องความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้า (Product Liability)”, โดยมานิตย์ วงศ์เสรี หัวหน้าคณะผู้วิจัย, น. 4.

³² อนันต์ จันทโรภากร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7, น.16-18.

เงินเล่าในการผลิต ความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความประมาทเงินเล่าของผู้ผลิตหรือผู้ขาย ก็อาจปรับเข้ากับกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดได้อยู่แล้ว

นอกเหนือจากความรับผิดทางสัญญา ที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อ ตัวอย่างเช่น บริษัทผู้ผลิตรถยนต์ปกปิดข้อบกพร่องของรถยนต์รุ่นหนึ่ง ไว้เพราะเห็นว่ามีโอกาสเกิดความเสียหายเพียง 1% เท่านั้น

เมื่อบริษัทผู้ขายซึ่งมิใช่ผู้ผลิตทำสัญญาขายรถยนต์ดังกล่าวให้ผู้ซื้อ ผู้ซื้อได้รับความเสียหายจากการใช้รถรุ่นนั้น ผู้ซื้อสามารถฟ้องคดีแพ่งโดยอาศัยความรับผิดตามสัญญาเรียกค่าเสียหายจากผู้ขายได้ แต่จะเรียกให้บริษัทผู้ผลิตรับผิดตามสัญญาซื้อขายไม่ได้ เพราะไม่มีนิติสัมพันธ์กับบริษัทผู้ผลิต คงมีทางฟ้องบริษัทผู้ผลิต ตามกฎหมายลักษณะละเมิดได้โดยนำสืบถึงความประมาทเงินเล่าของผู้ผลิต

ปัญหาอยู่ที่ว่า ในสังคมการบริโภคอย่างในปัจจุบัน ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจเกิดกับผู้คนที่มิใช่คู่สัญญา เช่นที่ยกตัวอย่างเรื่อง บริษัทผู้ผลิตกับผู้ซื้อซึ่งมิใช่คู่สัญญาซื้อขายกัน หรือความเสียหายอาจเกิดกับผู้โดยสารรถคันนั้นมาซึ่งอาจเป็นเพื่อนของผู้ซื้อ อันไม่มีนิติสัมพันธ์กับผู้ผลิต ซึ่งต้องฟ้องโดยอาศัยกฎหมายลักษณะละเมิด และแม้จะอาศัยบทบัญญัติเรื่องละเมิดได้

แต่การนำสืบถึงความบกพร่องในการผลิตก็ยากกว่ากรณีกระทำละเมิดทั่วไป เพราะเทคโนโลยีในการผลิตเจริญมากขึ้นเกินกว่าความรู้ความสามารถของผู้บริโภคจะเข้าใจได้

ดังนั้น จึงมีแนวคิด กฎหมายทั้งในแง่สัญญา และในแง่ละเมิดเกิดขึ้นว่า ควรกำหนดความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากการบริโภคสินค้า หรือบริการ ในลักษณะที่จะแก้ไขข้อบกพร่องทั้งในเรื่องสิทธิของบุคคลที่เป็นผู้เสียหายซึ่งมิใช่คู่สัญญาให้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเป็นคู่สัญญา และการนำสืบในเรื่องละเมิด ถึงความบกพร่องในการผลิตเพราะประมาทเงินเล่าเสียใหม่เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคสินค้ามากขึ้น

กล่าวโดยสรุปก็คือ ในกรณีความรับผิดในสัญญาที่กำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีใช้ผู้ซื้อ หรือในกรณีละเมิดกำหนดภาระการพิสูจน์ให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ว่าไม่มีความบกพร่องในการผลิต หรือการจำหน่าย หรืออาจใช้หลักความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict Liability) ในความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ไม่มีข้อเท็จจริงว่ากระทำโดยประมาทก็ได้ เพราะเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์หลักของตัวผลิตภัณฑ์

มากกว่าพฤติกรรมของผู้ผลิต³³ ทั้งนี้ โดยเน้นประเด็นหลักที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่

1. ความมุ่งหมายตามธรรมดาและสมเหตุสมผลที่ผู้ใช้หรือผู้บริโภคผลิตภัณฑ์มีต่อผลิตภัณฑ์นั้น และ

2. การชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ได้เสียกับความเสียหายในความเสี่ยงที่ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะมีต่อผู้บริโภค

หลัก 2 ประการดังกล่าว มีข้ออ่อนด้อยซึ่งทำให้มีความพยายามที่จะหา ข้อสรุปที่มีเหตุผลหลายแนวทางด้วยกัน

กล่าวโดยย่อก็คือ หลักที่พิจารณาว่า ผู้บริโภคควรได้รับการชดเชยเยียวยาหากความเสียหายเกิดขึ้นจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ ซึ่งไม่อาจคาดหมายได้ว่าจะก่อผลเสียหายได้ เป็นหลักที่ยากที่จะหาความแน่นอนได้

เพราะการคาดหมาย หรือคาดหวังของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์มีปัจจัยภายนอกมากมายที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ระดับสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ท้ายที่สุดคงต้องพิจารณาตามหลักที่ 2 เกี่ยวกับความเสี่ยง และประโยชน์ของผลิตภัณฑ์

ซึ่งเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของผู้ผลิตมากกว่า วัตถุประสงค์หลักของการใช้ผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ เพราะการผลิตเกี่ยวข้องกับคุณภาพ สมรรถนะ และการใช้งานได้ของผลิตภัณฑ์ ถ้าความเสี่ยงต่อความเสียหายมีมาก ผู้ผลิตควรต้องทบทวนดูก่อนผลิตออกสู่ตลาด เกณฑ์ใช้พิจารณาในเรื่องความเสี่ยงหรือ Risk Test จึงไม่ค่อยจะแตกต่างจาก การพิจารณาเรื่องประมาท เลินเล่อเท่าใด นอกจากข้อยกเว้นที่สามารถใช้อ้างได้ เพื่อไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายได้ กล่าวคือ ผู้ผลิตไม่สามารถหยั่งรู้ถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในกรณีนั้นได้

เพราะไม่มีหลักหรือองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ชี้ชัดว่าจะเกิดกรณีเช่นนั้นได้ในขณะที่ทำการผลิต ข้อยกเว้นนี้รู้จักกันในนามที่เรียกว่า State of Art การนำสืบถึงข้อยกเว้นนี้เป็นภาระของผู้ผลิต³⁴

33

สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เด็อนตุลา, 2544), น.15-18.

34

Geraint Howells, Comparative Product Liability, (Dartmouth Publishing Company, 1993), pp.10-14.

หลักความรับผิดในผลิตภัณฑ์ ที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ อันที่จริงน่าจะผิดแผกแตกต่างจากหลักละเมิดที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ หรือน่าจะแตกต่างจากหลักความรับผิดทางสัญญาที่มีอยู่ตามปกติ แต่ปรากฏว่ายิ่งพัฒนาไปยิ่งเกิดปัญหาในทางปฏิบัติมากขึ้น

ทั้งในเรื่องตัวผู้ต้องรับผิดว่าควรเป็นใครบ้าง จะรับผิดโดยอาศัยหลักเหตุผลใด หลักประมาทเล็กน้อย กับหลักความรับผิดในการออกแบบที่ผิดพลาด หรือการผลิตที่มีความชำรุดบกพร่อง เกือบไม่มีความแตกต่างกัน ปัญหาเรื่องใครควรเป็นผู้เสียหายได้บ้าง ค่าเสียหายควรเรียกได้เพียงใด

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ เหล่านี้ก่อให้เกิดการพยายามที่จะผลักดันให้กลับไปสู่แนวความคิดเดิมเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่ง ที่อาศัยหลักความประมาทเล็กน้อยหรือหลัก Fault โดยไม่มีความรับผิดในผลิตภัณฑ์แนวใหม่ (Product Liability)

ซึ่งก่อให้เกิดภาระในการผลิต และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เพราะต้องจ่ายค่าเสียหายหรือลงทุนเพื่อการผลิตที่เป็นเยี่ยมในความปลอดภัย แนวโน้มดังกล่าวมีตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มในทางที่จะคุ้มครองผู้ผลิตมากขึ้น เนื่องจากมีจุดอ่อนในกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์

ซึ่งเกิดเป็นประเด็นข้อโต้เถียง ในทางความเห็นทางกฎหมายเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นเรื่องภาระการพิสูจน์ ความบกพร่องหรือความผิดปกติในผลิตภัณฑ์ และค่าเสียหายที่โจทก์สามารถเรียกได้ หรือตัวอย่างแนวคิดที่ไม่อิงทั้งหลักความผิดดั้งเดิมในกฎหมายลักษณะละเมิด และไม่ปรับปลัก Strict Liability กับกรณีความเสียหายจากผลิตภัณฑ์ แต่ใช้แนวคิดที่เป็นวิธีประกันสังคม หรือระบบสวัสดิการ ซึ่งไม่คำนึงถึงพฤติกรรมของผู้ผลิต ตรวบเท่าที่ความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ โดยมีได้มีการกระทำของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้เสียหายต้องได้รับการเยียวยาชดใช้ เรียกว่าเป็น Absolute Liability กลุ่มประเทศในสแกนดิเนเวีย ใช้หลักอย่างนี้แพร่หลาย

ในขณะเดียวกัน มีข้อน่าสังเกตว่า กฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในผลิตภัณฑ์กลับกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้กีดกันทางการค้าระหว่างประเทศโดยชอบ

เมื่อประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว หยิบยกเอาเกณฑ์ความรับผิดในผลิตภัณฑ์มาบังคับกับประเทศคู่แข่งทางการค้า เพื่อให้ผู้นำเข้าสินค้ามีภาระความรับผิดชอบมากขึ้น

ทั้งนี้อาจ หมายรวมถึงไปถึงความรับผิดของผู้ผลิต ที่ทำการผลิตนอกประเทศด้วย ตัวอย่างเช่น กฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น หรือกลุ่มสหภาพยุโรป เป็นต้น

3.1 ภาระการพิสูจน์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ

เนื่องจากภาระการพิสูจน์ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคนั้น เป็นเรื่องที่ผู้บริโภคยากลำบากในการจะพิสูจน์ให้เห็นถึงการประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการธุรกิจ เนื่องจากกระบวนการผลิตอยู่ในความรู้อยู่เห็นของผู้ประกอบธุรกิจแต่ฝ่ายเดียว ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามหาวิธีการเพื่อลดภาระการพิสูจน์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ผู้เขียนจะกล่าวถึงแนวทางการพิสูจน์ของกฎหมายต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์กับหลักการพิสูจน์ตามข้อสันนิษฐานตามกฎหมายตามมาตรา 422 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้เห็นว่าได้คุ้มครองผู้บริโภคได้หรือไม่

ปัญหาการฟ้องร้องคดีประมาทเลินเล่อนั้นก็คือผู้เสียหายจะต้องมีภาระในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตหรือผู้ขาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากและลำบากอย่างยิ่ง เนื่องจากเทคโนโลยีด้านการผลิตและรูปแบบการบริหารจัดการทางการตลาดในปัจจุบันที่ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตสินค้าทั้งหมดล้วนอยู่กับผู้ผลิต และเป็นความลับทางการค้าของผู้ผลิต โอกาสที่ผู้เสียหายจะเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้

นอกจากนี้ เมื่อสินค้าถูกนำออกสู่ตลาด สินค้าก็ต้องผ่านมือมาเป็นทอด ๆ หลายทอด จนกว่าจะมาถึงผู้บริโภค ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจึงอาจจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคนั้นเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของผู้ใดที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนทางการตลาดของสินค้านั้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการลดภาระการพิสูจน์ของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย ศาลในหลาย ๆ ประเทศได้เอาหลักกฎหมายลักษณะพยานคือหลัก “res ipsa loquitur” มาใช้ เพื่ออนุมานว่าจำเลยประมาทเลินเล่อโดยที่โจทก์ไม่ต้องนำหลักฐานเพื่อพิสูจน์โดยตรงถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย ภาระการพิสูจน์จึงถูกโยนให้ไปอยู่กับจำเลยที่จะต้องแสดงให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์นั้นไม่ได้เป็นผลมาจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงกฎหมายของต่างประเทศ ดังนี้³⁵

(1) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไปแล้วศาลจะนำหลัก res ipsa loquitur มาใช้ในกรณีต่อไปนี้ คือ

ก. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้นเป็นชนิดที่โดยปกติแล้วจะไม่เกิดขึ้นหากไม่มีการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของผู้ใดผู้หนึ่ง กรณีนั้นผู้เสียหายไม่

³⁵ อนันต์ จันทโรภากร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 7, น. 82-88.

จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดยตรง ผู้เสียหายเพียงแต่พิสูจน์ว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นเกิดขึ้นจากเหตุที่โดยปกติแล้วจะไม่เกิดขึ้นหากจำเลยไม่ประมาทเลินเล่อ

ข. เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้นเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยสิ้นเชิง (exclusive control) ของจำเลย ตัวแทนของจำเลย หรือบุคคลที่อยู่ภายใต้การดูแลของจำเลย

ค. ความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของโจทก์หรือโจทก์มีส่วนผิดอยู่ด้วย

ศาลของบางรัฐได้นำหลัก *res ipsa loquitur* ไปใช้ในกรณีที่มีผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยหลายคน เช่นคดีที่โจทก์ฟ้องทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย อย่างไรก็ตาม ถ้าโดยพฤติการณ์แล้วสามารถอนุมานได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นจะเกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวเท่านั้น ศาลก็จะไม่อนุญาตให้นำหลัก *res ipsa loquitur* มาใช้ ในกรณีนี้โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าจำเลยคนใดประมาทเลินเล่อ

(2) ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษการฟ้องคดีละเมิดฐานประมาทเลินเล่อนั้น โจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำผิดหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (breach of duty of care) ในคดี breach of duty of care เกิดขึ้นเมื่อสินค้านั้นไปถึงมือของโจทก์โดยมีความชำรุดบกพร่องอันเนื่องมาจากจำเลยไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร ภาระการพิสูจน์ดังกล่าวนี้จะถูกโยนให้ไปตกอยู่กับฝ่ายจำเลยตามหลัก *res ipsa loquitur* ถ้าข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นชี้ให้เห็นว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่ควรจะเป็นผู้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าสามารถที่จะเกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยได้อย่างไร เช่น กรณีที่โจทก์ขับรถชนรถออกจากช่องจอดรถยนต์ ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนยางรถยนต์ และในขณะนั้นล้อรถยนต์หลุดออกมา กรณีนี้โดยพฤติกรรมแล้วสันนิษฐานได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของช่องจอดรถยนต์ ดังนั้น ภาระการพิสูจน์จึงถูกโยนไปยังฝ่ายจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่อ

(3) ประเทศฝรั่งเศส

สำหรับประเทศฝรั่งเศสนั้น ศาลได้ลดภาระของโจทก์ในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดย Cour de Cassation ได้วางหลักว่าการพิสูจน์แต่เพียงว่าผู้ผลิตหรือผู้ขายได้ส่งมอบสินค้าที่ชำรุดบกพร่องก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะถือว่าผู้ผลิตหรือผู้ขายประมาทเลินเล่อ ดังนั้น ผู้เสียหายจึงไม่ต้องพิสูจน์ว่าผู้ผลิตได้ผลิตสินค้าด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างไร แนวคิดเรื่อง “fault” เมื่อนำมาใช้กับคดี *product liability* จึงเปลี่ยนไปจากกรณีทั่วไป กล่าวคือ ไม่ได้เน้นที่

การกระทำของจำเลย แต่มาเน้นที่ความชำรุดบกพร่องของสินค้า ซึ่งมีลักษณะที่เป็น objective และให้ความคุ้มครองผู้เสียหายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม นักวิชาการก็ได้ถกเถียงเกี่ยวกับแนวทางของ Cour de Cassation ดังกล่าวว่าหมายความว่าอย่างไร Malinvaud เห็นว่าศาลเพียงแต่วางหลักข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นถึงความผิดของจำเลยเท่านั้น ดังนั้น จำเลยจึงสามารถนำสืบหักล้างได้ แต่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นต้น ว่า Viney เห็นว่าข้อสันนิษฐานที่ศาลวางหลักไว้นั้นเป็นข้อสันนิษฐานที่เด็ดขาด หรือ obligation de résultat ซึ่งตามความเห็นของฝ่ายหลังนี้ แม้ว่าผู้ผลิตจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังในการออกแบบหรือในการผลิตสินค้าก็ไม่สามารถทำให้พ้นจากความรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์ได้ ถ้าโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าสินค้าที่ส่งมอบนั้นชำรุดบกพร่อง

(4) ประเทศเยอรมัน

ในประเทศเยอรมัน โดยปกติแล้วผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ว่าสินค้านั้นชำรุดบกพร่อง และความชำรุดบกพร่องดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ส่วนการพิสูจน์ในเรื่องของความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตหรือผู้ขายนั้น ศาลเยอรมันได้นำหลักเรื่องการโยนภาระการพิสูจน์กลับไปอยู่กับฝ่ายจำเลย เพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย เพราะเห็นว่าการให้โจทก์พิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตนั้นเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ โดยศาลเยอรมันได้วางแนวบรรทัดฐานไว้ในคดี poultry plague ไว้ว่าถ้าโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าสินค้าที่ผู้ผลิตนั้นชำรุดบกพร่อง ก็ถือว่าผู้ผลิตอยู่ในฐานะที่อยู่ใกล้กว่า (näher dran) ผู้เสียหายที่จะแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงและรับผลที่เกิดขึ้นหากปราศจากหลักฐานที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้ผลิตไม่ได้ประมาทเลินเล่อ ทั้งนี้ เพราะผู้ผลิตเป็นผู้ดูแลงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดองค์กรและควบคุมกระบวนการผลิตสินค้า ดังนั้น ถ้าผู้ขายต่อสู้ว่าการที่ขวดน้ำอัดลมระเบิดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้น เป็นเพราะความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่จำหน่ายสินค้าออกไปแล้ว หรือไม่ใช่เพราะความผิดของผู้ผลิตนั้น ถือเป็นหน้าที่ของผู้ผลิตที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวต่อศาลซึ่งโดยปกติแล้วอย่างน้อยผู้ผลิตต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่อไปนี้ต่อศาลคือ

1. ลูกจ้างของผู้ผลิต พนักงานตลอดจนพนักงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการผลิตและมีการควบคุมงาน (supervise) อย่างถูกต้อง
2. การออกแบบถูกต้องตามหลักวิชาการ
3. มีการตรวจสอบที่เพียงพอตลอดระยะเวลาของการผลิต
4. วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตนั้นมีความเหมาะสมที่จะใช้ในการผลิต
5. มีการควบคุมคุณภาพที่เพียงพอ

6. ในบางกรณีผู้ผลิตอาจต้องพิสูจน์ถึงขั้นตอนการผลิต ตารางเวลาการผลิต แผนงานการผลิต คู่มือการผลิต รายละเอียดของการดัดแปลงสินค้า (details of product alteration) และการตัดสินใจในการเสี่ยงผู้จัดส่งวัตถุดิบหรือ suppliers

(5) ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นผู้เสียหายอาจฟ้องผู้ผลิตหรือผู้ขายให้รับผิดชอบในทางละเมิดได้ตามความในมาตรา 709 ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ซึ่งผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ “fault” ของผู้ผลิตหรือผู้ขาย คือต้องพิสูจน์ว่าผู้ผลิตหรือผู้ขายกระทำโดยประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์เสียหาย Professor Yukihiro Asami แห่งมหาวิทยาลัย Fukuoka อธิบายว่า โดยปกติแล้วศาลญี่ปุ่นถือว่าโจทก์จะต้องนำหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นโดยปราศจากความสงสัย (beyond a reasonable doubt) ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางคดี เช่น คดี Somon case ในปี ค.ศ. 1978 ศาลญี่ปุ่นได้นำหลัก res ipsa loquitur มาใช้ ซึ่งในปี ค.ศ. 1977 ศาลก็ได้เคยนำหลักเดียวกันนี้มาใช้กับคดี Kanemi Rice Oil cases

เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายและรองรับนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ product liability ประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการพัฒนากฎหมายขึ้นเป็นการเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของบรรทัดฐานของคำพิพากษาของศาล เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือในรูปแบบของการบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เช่น Consumer Protection Act 1987 ของประเทศอังกฤษ Part VA and Part V, Division 2A of the Trade Practice Act 1974 (CTH) ของประเทศออสเตรเลีย Law on Product Liability 1990 (Produkthaftungsgesetz) ของประเทศเยอรมัน Presidential Decree 224 of 31 March 1988 ของประเทศอิตาลี Product Liability Law (Law No.85 of 1994) (Seizoubutsu-Sekinin Ho) ของประเทศญี่ปุ่น Product Liability Law ที่เป็นลายลักษณ์อักษรของประเทศในยุโรปนั้นได้บัญญัติขึ้นเพื่อการรองรับ EC Directive 85/3374/EEC และแม้ประเทศออสเตรเลียและญี่ปุ่นจะไม่ใช่ประเทศใน EU ก็ได้นำ EC Directive 85/3374/EEC ไปเป็นแบบอย่างในการบัญญัติกฎหมายของตน ซึ่งกฎหมายเฉพาะเหล่านี้ได้นำหลัก strict liability มาใช้ โดยผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อหรือ “fault” ของผู้ผลิต (หรือผู้ขาย) แต่ strict liability นั้นไม่ใช่ “absolute liability” กล่าวคือ ผู้เสียหายยังคงต้องพิสูจน์ว่าสินค้านั้นมีความชำรุดบกพร่อง และความเสียหายที่ตนได้รับนั้นเป็นผลมาจากความชำรุดบกพร่องดังกล่าว และแม้จะมีการบัญญัติ Product liability Law ขึ้นมาเป็นกฎหมายเฉพาะก็ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะเลือกฟ้องคดีความรับผิดชอบตามสัญญา หรือความรับผิดชอบประมาทเลินเล่อตามหลักทั่วไปในกฎหมายลักษณะละเมิด

3.2 วิเคราะห์ภาระการพิสูจน์ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

จากการศึกษาภาระการพิสูจน์ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศที่ผ่านมา ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประเด็นปัญหา ภาระการพิสูจน์ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศทั้งในระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น มีแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน

เนื่องจาก กฎหมายละเมิดและหลักสัญญาทั่วไป ไม่อาจให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้ จึงหันไปใช้หลักความรับผิดชอบเด็ดขาด Strict Liability แทน เป็นเพราะว่าองค์ประกอบความรับผิดชอบในทางละเมิดที่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ นั้น ผู้บริโภคไม่อาจจะพิสูจน์ได้ว่าฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจประมาทในการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตสินค้าอยู่ในความรู้อันเห็นของฝ่ายผู้ประกอบการแต่เพียงฝ่ายเดียว

จึงเห็นได้ว่า หน้าที่การพิสูจน์ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคทั้งระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรใกล้เคียงกัน เพียงแต่วิวัฒนาการความเป็นมาอาจต่างกัน เพราะแนวคิดและที่มาของกฎหมายทั้งสองระบบต่างกัน กล่าวคือ ระบบกฎหมายจารีตประเพณี มิได้มีหลักความรับผิดชอบละเมิดทั่วไปเหมือนในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้น กฎหมายเกิดขึ้นจากคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก

หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดในทางละเมิดนี้ ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดความรับผิดชอบในกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศต่าง ๆ ทั้งในกฎหมายเฉพาะและกฎหมายละเมิดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายแต่ละประเทศด้วย

การยี่ดื้อ หลักกฎหมายแพ่งที่กำหนดว่าคู่สัญญา ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันเท่านั้น ที่มีสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยเยียวยาความเสียหายจากกันและกันได้ ก็จะเป็นเรื่องที่แคบเกินไป และไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากการบริโภคที่มีสภาพเปลี่ยนไปจากสังคมยุคก่อน ๆ ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องวางหลักในเรื่องความรับผิดชอบนอกเหนือจากสัญญามาใช้ ทั้งนี้เพราะในสภาวะการผลิตปัจจุบันผู้ผลิตอยู่ในฐานะที่จะป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าได้ดีที่สุด

การฟ้องคดีละเมิดซึ่งในแง่ของภาระการพิสูจน์นั้น ตามปกติผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความจงใจหรือ ความประมาทเลินเล่อของผู้ขาย หรือผู้ประกอบการอันเป็นประเด็นที่แทบจะพิสูจน์ไม่ได้เลย ในกรณีที่สินค้าหรือบริการนั้นมีความสลับซับซ้อนในแง่เทคนิคการผลิต ซึ่งผู้ประกอบการเท่านั้นที่จะรู้ถึงขั้นตอนการผลิตสินค้า

การที่ประเทศต่าง ๆ ได้นำหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้ในความรับผิดจากสินค้า และถือว่าเป็นกฎหมายสารบัญญัติโดยแท้ จึงเป็นการใช้นิตินโยบายทางกฎหมายของรัฐที่เห็นว่าฝ่ายผู้บริโภคมีความเสียเปรียบผู้ประกอบการ จึงได้ตัดองค์ประกอบในเรื่องประมาทเลินเล่อออกไป เพื่อให้ผู้ประกอบการปิดความรับผิดได้ยาก

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หลักความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) เป็นการออกกฎหมายโดยประสงค์คุ้มครองผู้บริโภค โดยยกเว้นหลักกฎหมายละเมิดทั่วไป เนื่องจากหลักเกณฑ์ความประมาทเลินเล่อเป็นส่วนที่ผู้บริโภคนำสืบพิสูจน์ได้ยากมากที่สุด

อนึ่ง หลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ในงานเขียนฉบับนี้ เป็นคนละเรื่องกับหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด ตามมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะมาตรา 437 เป็นการที่รัฐมีนิตินโยบายเจาะจงคุ้มครองผู้เสียหายโดยไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เทียบกับหลักความรับผิดในทางอาญาที่บางฐานความผิดไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบเรื่องเจตนาที่ต้องรับผิด และมีกฎหมายบางท่านมีความเห็นว่า มาตรา 437 เป็นบทบัญญัติที่เป็นบทสันนิษฐานความผิดทางกฎหมายหรือข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย รายละเอียดโปรดดูใน³⁶

มาตรา 422 ข้อสันนิษฐานความรับผิดไว้ก่อน เป็นส่วนหนึ่งของข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย และเป็นกฎหมายที่มุ่งไปในทางวิธีสบัญญัติที่ไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายพยานหลักฐานมากกว่า ซึ่งเมื่อเทียบกับในระบบกฎหมายจารีตประเพณีแล้ว น่าจะใกล้เคียงกับ Res ipsa Loquitur (Things speaks for itself) เพราะหลักทั้งสองนี้ก่อให้เกิดการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดที่เป็นสารบัญญัติกับหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย ตามมาตรา 422 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ส่งผลคุ้มครองต่อผู้บริโภคในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ทำให้ภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายลดน้อยลงไปหรือเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังผู้ประกอบการโดยผลของกฎหมายได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในองค์ประกอบความประมาทเลินเล่อ

³⁶ ไพจิตร บุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2546), น.339.